

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ  
VERICA TRSTENJAK  
της 18ης Μαΐου 2010<sup>1</sup>

Περιεχόμενα

I — Εισαγωγή .....	I - 12532
II — Νομικό πλαίσιο .....	I - 12533
A — Κανονισμός 44/2001 .....	I - 12533
B — Κανονισμός Ρώμη I .....	I - 12535
Γ — Οδηγία 90/314 .....	I - 12536
III — Πραγματικά περιστατικά, κύρια δίκη και προδικαστικά ερωτήματα .....	I - 12536
A — Υπόθεση Pammer .....	I - 12536
B — Υπόθεση Hotel Alpenhof .....	I - 12538
IV — Ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία .....	I - 12539
V — Επιχειρήματα των διαδίκων .....	I - 12539
A — Συμβάσεις στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος (πρώτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Pammer) .....	I - 12539
B — Κατεύθυνση δραστηριότητας προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή (δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Pammer· μόνο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Hotel Alpenhof) .....	I - 12540
Γ — Ρόλος του ενδιάμεσου (υπόθεση Pammer) .....	I - 12544

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η σλοβενική.

VI — Εκτίμηση της γενικής εισαγγελεία .....	I - 12545
A — Εισαγωγή .....	I - 12545
B — Συμβάσεις στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος (πρώτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Pammer) .....	I - 12545
Γ — Κατεύθυνση της δραστηριότητας προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή (δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Pammer· μόνο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Hotel Alpenhof) .....	I - 12549
1. Προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 .....	I - 12549
α) Σύναψη συμβάσεως .....	I - 12549
β) Σύναψη συμβάσεως με καταναλωτή η οποία εμπίπτει στις εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες του εμπόρου .....	I - 12551
γ) Άσκηση δραστηριότητας εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή ή κατεύθυνση της δραστηριότητας προς το κράτος αυτό .....	I - 12551
2. Ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 .....	I - 12552
α) Σημειολογική ερμηνεία, τελολογική ερμηνεία, ερμηνεία βάσει του ιστορικού θεσπίσεως και συστηματική ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας, κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 .....	I - 12552
β) Κριτήρια που καθιστούν δυνατό το να καθορισθεί αν έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 .....	I - 12559
γ) Δυνατότητα ρητού αποκλεισμού της κατευθύνσεως δραστηριότητας προς ορισμένα κράτη μέλη .....	I - 12564
3. Πρόταση .....	I - 12568
VII — Πρόταση .....	I - 12568
	I - 12531

## I — Εισαγωγή

1. Η υπό κρίση υπόθεση αφορά την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις<sup>2</sup> (στο εξής: κανονισμός 44/2001). Το ουσιώδες ζήτημα που εγείρει έγκειται στην ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 και ειδικότερα στην ερμηνεία της έννοιας περί του ότι πρόσωπο που ασκεί εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα «κατευθύνει» (*ausrichtet, dirige, directs*) τη δραστηριότητα αυτή προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή ή προς πλείονα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και το εν λόγω. Το αιτούν δικαστήριο ερωτά συγκεκριμένα, τόσο στην υπόθεση *Hotel Alpenhof* όσο και στην υπόθεση *Rammer*, αν αρκεί η έντος του κράτους μέλους του καταναλωτή δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο, προκειμένου να γίνει δεκτό ότι οικονομική ή επαγγελματική δραστηριότητα κατευθύνεται προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001. Η υπόθεση *Rammer* εγείρει επίσης το ζήτημα αν (τουριστικό) ταξίδι σε εμπορικό πλοίο μπορεί να γίνει δεκτό ότι εμπίπτει στην έννοια της συμβάσεως στο συνολικό τίμημα της οποίας περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001.

2 — ΕΕ L 12 της 16.1.2001, σ. 1.

2. Στις υπό κρίση υποθέσεις, το Δικαστήριο δεν θα ερμηνεύσει βεβαίως κατά πρώτον το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001<sup>3</sup>, αλλά θα ερμηνεύσει καταρχάς την έννοια της «κατευθύνσεως» εμπορικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή. Η νομική θεωρία έχει εδώ και ορισμένο χρόνο επισθάνει τα ζητήματα που εγείρει η ερμηνεία της έννοιας αυτής<sup>4</sup>, αλλά και τα δικαστήρια ορισμένων κρατών μελών είχαν την ευκαιρία να την ερμηνεύσουν<sup>5</sup>. Η ερμηνεία της έννοιας αυτής έχει ιδιαίτερη σημασία σε περίπτωση κατευθύνσεως της δραστηριότητας μέσω του Διαδικτύου προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή, διότι η δραστηριότητα αυτή εμφανίζει ορισμένα ιδιαίτερα γνωρίσματα τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001. Η ιδιαιτερότητα του Διαδικτύου έγκειται στο ότι οι καταναλωτές έχουν, κατά κανόνα, δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο εμπόρου από οποιοδήποτε σημείο στον κόσμο, οπότε μια ιδιαίτερος

3 — Όσον αφορά την πρώτη χρονικά ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, βλ. απόφαση της 14ης Μαΐου 2009, C-180/06, *Isinger*, Συλλογή 2009, σ. I-3961.

4 — Βλ., για παράδειγμα, Øren, Joakim S. T., «International jurisdiction over consumer contracts in e-Europe», *International and comparative law quarterly*, αριθ. 3/2003, σ. 665 επ.· Montero, E., «À propos d'un contrat de voyage formé par hybridation (web + télécopie)», *Revue internationale du droit des affaires*, αριθ. 91/2009, σ. 332 επ.· Mankowski, P., «Neues zum "Ausrichten" unternehmerischer Tätigkeit unter Art. 15 Abs. 1 lit. c EuGVVO», *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts*, αριθ. 3/2009, σ. 238 επ.· Gaudemet-Tallon, H., *Compétence et exécution des jugements en Europe. Règlement n° 44/2001, Conventions de Bruxelles et de Lugano*, 3η έκδοση, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Παρίσι 2002, σ. 229 επ.· Galič, A., «Mednarodna pristojnost za reševanje potrošniških sporov v pravu EU», *Seliškar Toš, M. (επιμ.), Mednarodna konferenca Slovensko pravo in gospodarstvo ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo*, Pravna fakulteta, Ljubljana [Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Λιουμπλιάνας], 2004, σ. 125· Gillies, L. E., «Jurisdiction for Consumer Contracts», *Computer Law & Security Report*, αριθ. 6/2001, σ. 395.

5 — Βλ., για παράδειγμα, στο Βέλγιο την απόφαση του Tribunal de première instance de Liège [Πρωτοδικείου Λιέγης] της 1ης Οκτωβρίου 2009 (R.D.C., 2009, σ. 610)· στην Αυστρία, την απόφαση του LG Feldkirch της 20ής Οκτωβρίου 2003 (3R259/03s)· στη Γερμανία, τη διάταξη του Bundesgerichtshof της 17ης Σεπτεμβρίου 2008 (III ZR 71/08) και στη Γαλλία, την απόφαση του Cour d'appel de Montpellier [εφετείου Μονπελιέ] της 16ης Νοεμβρίου 2009 (αριθ. 09/04838).

συσταλτική ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας θα είχε ως αποτέλεσμα η δημιουργία ιστοτόπου να συνεπάγεται ότι ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος της κατοικίας του καταναλωτή. Πρέπει επομένως, κατά την ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας, να σταθμίζονται η προστασία του καταναλωτή, υπέρ του οποίου ο κανονισμός 44/2001 καθιέρωσε ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας, και οι συνέπειες όσον αφορά τον έμπορο, στην περίπτωση του οποίου αυτές οι ειδικές βάσεις διεθνούς δικαιοδοσίας πρέπει να εφαρμόζονται μόνον εφόσον αυτός επέλεξε συνειδητά να κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή.

προκειμένου να διασφαλισθεί μεγαλύτερη προστασία των καταναλωτών έναντι των νέων μέσων επικοινωνίας και την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών καταστημάτων. Καθόσον ο κανονισμός 44/2001 επιτρέπει στον καταναλωτή να ενάγει και να ενάγεται στο κράτος μέλος κατοικίας του ακόμη και στην περίπτωση συνάψεως συμβάσεων μέσω του Διαδικτύου, η διάταξη αυτή προσαρμόσθηκε στο δεδομένο της αναπτύξεως των νέων τεχνολογιών, τούτο όμως ήγειρε νέα ζητήματα ερμηνείας της διατάξεως αυτής. Στις υπό κρίση υποθέσεις, το Δικαστήριο πρέπει να επιλύσει ένα από αυτά τα ζητήματα ερμηνείας του κανονισμού 44/2001.

3. Επιθυμώ επίσης να επισημάνω καταρχάς ότι η ανάπτυξη των νέων μεθόδων επικοινωνίας και συνάψεως συμβάσεων εγείρει νέα νομικά ζητήματα. Το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα αντιμετώπισεως των εξελίξεων αυτών, καθόσον έχει τροποποιηθεί σε σχέση με το άρθρο 13, παράγραφος 1, σημείο 3, της Συμβάσεως για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (στο εξής: Σύμβαση των Βρυξελλών<sup>6</sup>),

6 — Σύμβαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1968 για τη διεθνή δικαιοδοσία και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 1982, L 388, σ. 7), όπως τροποποιήθηκε με τη σύμβαση της 9ης Οκτωβρίου 1978 για την προσχώρηση του Βασιλείου της Δανίας, της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας (ΕΕ 1982, L 388, σ. 24), με τη σύμβαση της 25ης Οκτωβρίου 1982 για την προσχώρηση της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΕΕ 1982, L 388, σ. 1), με τη σύμβαση της 26ης Μαΐου 1989 για την προσχώρηση του Βασιλείου της Ισπανίας και της Πορτογαλικής Δημοκρατίας (ΕΕ 1989, L 285, σ. 1) και με τη σύμβαση της 29ης Νοεμβρίου 1996 για την προσχώρηση της Δημοκρατίας της Αυστρίας, της Δημοκρατίας της Φινλανδίας και του Βασιλείου της Σουηδίας (ΕΕ 1997, C 15, σ. 1).

## II — Νομικό πλαίσιο

### A — Κανονισμός 44/2001

4. Στο τμήμα 1, το οποίο φέρει τον τίτλο «Γενικές διατάξεις», του κεφαλαίου II («Δικαιοδοσία») του κανονισμού 44/2001 περιλαμβάνεται το άρθρο 2 που ορίζει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος κανονισμού, τα πρόσωπα που

έχουν την κατοικία τους στο έδαφος κράτους μέλους ενάγονται ενώπιον των δικαστηρίων αυτού του κράτους μέλους, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους.

δραστηριότητα του προσώπου που τις καταρτίζει, του καταναλωτή, η διεθνής δικαιοδοσία καθορίζεται από τις διατάξεις του παρόντος τμήματος, με την επιφύλαξη των άρθρων 4 και 5, σημείο 5:

[...]

5. Το άρθρο 5 του κανονισμού 44/2001, το οποίο περιλαμβάνεται στο τμήμα 2, που φέρει τον τίτλο «Ειδικές δικαιοδοσίες», του κεφαλαίου II («Δικαιοδοσία») του κανονισμού αυτού, ορίζει τα εξής:

«Πρόσωπο που έχει την κατοικία του στο έδαφος κράτους μέλους μπορεί να εναχθεί σε άλλο κράτος μέλος:

1. α) ως προς διαφορές εκ συμβάσεως, ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου όπου εκπληρώθηκε ή οφείλει να εκπληρωθεί η παροχή [επίδικη παροχή].

[...]

6. Τα άρθρα 15 και 16 του κανονισμού 44/2001, τα οποία περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο II («Δικαιοδοσία»), τμήμα 4 («Διεθνής δικαιοδοσία σε συμβάσεις καταναλωτών»), ορίζουν ότι:

*«Άρθρο 15*

1. Σε συμβάσεις που ο σκοπός τους μπορεί να θεωρηθεί ξένος προς την επαγγελματική

α) όταν πρόκειται για πώληση ενσωμάτων κινητών με τμηματική καταβολή του τιμήματος, ή

β) όταν πρόκειται για δάνειο με σταδιακή εξόφληση ή για άλλη πιστωτική συναλλαγή συνδεδεμένη με τη χρηματοδότηση αγοράς ενσωμάτων κινητών, ή

γ) σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, όταν η σύμβαση καταρτίστηκε με πρόσωπο, το οποίο ασκεί εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες στο έδαφος του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή ή το οποίο κατευθύνει με οποιοδήποτε μέσον τέτοιου είδους δραστηριότητες σ' αυτό το κράτος μέλος ή σε διάφορα κράτη, συμπεριλαμβανομένου του εν λόγω κράτους μέλους, και η σύμβαση εμπίπτει στο πεδίο των εν λόγω δραστηριοτήτων.

[...]

3. Το παρόν τμήμα δεν εφαρμόζεται στις συμβάσεις μεταφοράς πλην των συμβάσεων, στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνεται ο συνδυασμός δαπανών ταξιδιού και καταλύματος.

## Άρθρο 16

το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενόχες (Ρώμη I)<sup>7</sup> (στο εξής: κανονισμός Ρώμη I):

1. Η αγωγή καταναλωτή κατά του αντισυμβαλλόμενου μπορεί να ασκηθεί είτε ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο αντισυμβαλλόμενος είτε ενώπιον των δικαστηρίων του τόπου κατοικίας του καταναλωτή.

2. Η αγωγή του αντισυμβαλλόμενου κατά του καταναλωτή μπορεί να ασκηθεί μόνον ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους, στο έδαφος του οποίου έχει την κατοικία του ο καταναλωτής.

[...]

## B — Κανονισμός Ρώμη I

7. Όπως επισημαίνεται με την εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού (ΕΚ) 593/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 2008, για

«Όσον αφορά ειδικότερα τις συμβάσεις καταναλωτών, ο κανόνας σύγκρουσης νόμων θα πρέπει να επιτρέπει τη μείωση των δαπανών για την επίλυση διαφορών, οι οποίες αφορούν συχνά αξιώσεις μικρής αξίας, και να λαμβάνει υπόψη την εξέλιξη των τεχνικών εξ αποστάσεως εμπορίας. Η συνέπεια με τον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 επιβάλλει, αφενός, την αναφορά στην έννοια της “κατευθυνόμενης δραστηριότητας” ως προϋπόθεση εφαρμογής του κανόνα προστασίας του καταναλωτή και, αφετέρου, την εναρμονισμένη ερμηνεία της συγκεκριμένης έννοιας στον κανονισμό (ΕΚ) 44/2001 και στον παρόντα κανονισμό, εξειδικεύοντας ότι μια κοινή δήλωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με άρθρο 15 του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 [διευκρινίζει] ότι “για να μπορέσει να εφαρμοσθεί το άρθρο 15, [παράγραφος] 1, στοιχείο γ’, δεν αρκεί να κατευθύνει μια επιχείρηση τις δραστηριότητές της στο κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή ή σε διάφορα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένου του εν λόγω κράτους μέλους, αλλά πρέπει επίσης να έχει συναφθεί σύμβαση [στο πλαίσιο] αυτών των δραστηριοτήτων”. Αυτή η δήλωση υπενθυμίζει εξάλλου ότι “μόνο το γεγονός ότι είναι προσιτή μια σελίδα του Διαδικτύου δεν αρκεί για να καταστήσει εφαρμοστέο το άρθρο 15, χρειάζεται επιπλέον η εν λόγω ιστοσελίδα να καλεί για τη σύναψη συμβάσεων εξ αποστάσεως και να έχει όντως συναφθεί η σύμβαση εξ αποστάσεως με οιοδήποτε μέσο. Στην περίπτωση αυτή, η γλώσσα ή το νόμισμα που χρησιμοποιούνται από την ιστοσελίδα του

<sup>7</sup> — EEL 177 της 4.7.2008, σ. 6.

Διαδικτύου δεν συνιστούν στοιχείο που λαμβάνεται υπόψη».

Γ — Οδηγία 90/314

8. Το άρθρο 2 της οδηγίας 90/314/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 1990, για τα οργανωμένα ταξίδια και τις οργανωμένες διακοπές και περιηγήσεις<sup>8</sup> (στο εξής: οδηγία 90/314), ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

1. Οργανωμένο ταξίδι: ο προκαθορισμένος συνδυασμός τουλάχιστον δύο από τα ακόλουθα στοιχεία, εφόσον πωλείται ή [διατίθεται] προς πώληση σε μία συνολική τιμή και εάν η διάρκεια της παροχής αυτής υπερβαίνει τις 24 ώρες ή περιλαμβάνει διανυκτέρευση:

α) μεταφορά,

β) διαμονή,

γ) άλλες τουριστικές υπηρεσίες μη συμπληρωματικές της μεταφοράς ή της διαμονής που αντιπροσωπεύουν σημαντικό τμήμα του οργανωμένου ταξιδιού. Η χωριστή τιμολόγηση διαφόρων στοιχείων ενός και του αυτού οργανωμένου ταξιδιού δεν απαλλάσσει τον διοργανωτή ή τον πωλητή από τις υποχρεώσεις της παρούσας οδηγίας·

[...]

### III — Πραγματικά περιστατικά, κύρια δίκη και προδικαστικά ερωτήματα

A — Υπόθεση *Rammer*

9. Η κύρια δίκη αφορά ένδικη διαφορά μεταξύ του P. Rammer (αναιρεσιόντος), κατοίκου Αυστρίας, και της εδρεύουσας στη Γερμανία εταιρίας Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG (αναιρεσίβλητης), σχετικά με την επιστροφή του υπολοίπου του τιμήματος που κατέβαλε ο P. Rammer για ένα ταξίδι σε πλοίο που τελικώς δεν πραγματοποιήσε.

10. Ο P. Rammer προέβη σε κράτηση στην εταιρία Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG για ένα ταξίδι σε πλοίο για δύο άτομα από την Τεργέστη προς την Άπω Ανατολή, με ημερομηνία αναχωρήσεως στα τέλη Ιανουαρίου του 2007 και με συνολική τιμή

8 — ΕΕ L 158 της 23.6.1990, σ. 59.

8510,00 ευρώ. Η κράτηση ταξιδιού πραγματοποιήθηκε μέσω της εταιρίας Internationale Frachtschiffreisen Pfeiffer GmbH, η οποία έχει την έδρα της στη Γερμανία και προσφέρει αυτό το είδος ταξιδιού μέσω του Διαδικτύου και στην αυστριακή αγορά.

11. Η περιγραφή του πλοίου και του ταξιδιού στον ιστότοπο δεν ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα. Αντί της διπλής καμπίνας για την οποία είχε γίνει κράτηση, τέθηκε στη διάθεση του πελάτη μονή στην οποία δεν λειτουργούσε ο κλιματισμός. Αντιθέτως προς την περιγραφή που περιείχε ο ιστότοπος, το πλοίο δεν διέθετε εξωτερική πισίνα, γυμναστήριο ή συσκευή τηλεοράσεως που να λειτουργεί, ούτε και καθίσματα και ξαπλώστρες στο κατάστρωμα. Επίσης, οι εκδρομές στην ξηρά ήταν ιδιαιτέρως περιορισμένες. Κατά συνέπεια, ο P. Pammer αρνήθηκε να πραγματοποιήσει το ταξίδι στο εμπορικό πλοίο. Καθόσον η εταιρία Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG του επέστρεψε μέρος μόνον του τιμήματος που είχε καταβάλει για το ταξίδι, άσκησε αγωγή ενώπιον των αυστριακών δικαστηρίων με αίτημα την επιστροφή του υπόλοιπου ποσού, το οποίο ανερχόταν σε 5 294,00 ευρώ. Η αναιρεσίβλητη ήγειρε κατά τη διάρκεια της δίκης ένσταση περί ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας και περί κατά τόπον αναρμοδιότητας του δικαστηρίου που είχε επιληφθεί της υποθέσεως.

12. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο αποφάνθηκε ότι διέθετε διεθνή δικαιοδοσία και ότι ήταν κατά τόπον αρμόδιο. Έκρινε ότι η επίμαχη σύμβαση αποτελούσε σύμβαση συναφθείσα

με καταναλωτή ή σύμβαση στο συνολικό τίμημα της οποίας περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος και ότι η εταιρία Internationale Frachtschiffreisen Pfeiffer GmbH που ενήργησε ως ενδιάμεσος είχε διαφημίσει τη δραστηριότητά της μέσω του Διαδικτύου και στην Αυστρία, για λογαριασμό της αναιρεσίβλητης. Το εφετείο δέχθηκε την έφεση της εταιρίας Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG· αποφάνθηκε ότι δεν υφίστατο διεθνής δικαιοδοσία και απέρριψε την αγωγή. Ο P. Pammer άσκησε αναίρεση κατά της αποφάσεως του εφετείου ενώπιον του Oberster Gerichtshof (στο εξής: αιτούν δικαστήριο).

13. Με την απόφασή του, το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει αμφιβολίες ως προς τα κριτήρια ορισμού της συμβάσεως που αφορά «οργανωμένο ταξίδι» και επισημαίνει ότι στην υπό κρίση υπόθεση δεν είναι σαφές σε ποιο βαθμό τα πραγματικά περιστατικά είναι παραπλήσια με αυτά κρουαζιέρας, η οποία χαρακτηρίζεται, κατά την κρατούσα γνώμη, ως «οργανωμένο ταξίδι». Εφόσον η υπό κρίση υπόθεση αφορά σύμβαση με αντικείμενο οργανωμένο ταξίδι και η διεθνής δικαιοδοσία πρέπει να καθορισθεί βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, πρέπει να διευκρινισθούν οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες γίνεται δεκτό ότι πρόσωπο που ασκεί εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος όπου κατοικεί ο καταναλωτής. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει συναφώς ότι στην υπό κρίση υπόθεση τα δικαστήρια ουσίας δεν διαπίστωσαν επακριβώς τον τρόπο συνάψεως της συμβάσεως. Δεν προέβησαν επίσης σε διαπιστώσεις όσον αφορά τη φύση και τον βαθμό της συνεργασίας μεταξύ της αναιρεσίβλητης και του ενδιάμεσου.



14. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα εξής προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συνιστά ένα “ταξίδι σε εμπορικό πλοίο” οργανωμένο ταξίδι κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001 του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων (“κανονισμός Βρυξέλλες Ι”);

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, αρκεί η δυνατότητα προσβάσεως σε ιστότοπο μεσάζοντος για να γίνει δεκτό ότι οι δραστηριότητες “κατευθύνονται” [προς το κράτος κατοικίας του καταναλωτή] κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, του κανονισμού Βρυξέλλες Ι;»

#### B — Υπόθεση *Hotel Alpenhof*

15. Η κύρια δίκη αφορά ένδικη διαφορά μεταξύ της εταιρίας *Hotel Alpenhof GesmbH* (αναιρεσείουσας), η οποία έχει την έδρα της στην Αυστρία, και του *O. Heller*

(αναιρεσίβλητου), κατοίκου Αυστρίας, σχετικά με την καταβολή τιμήματος ύψους 5248,30 ευρώ για τη χρήση ξενοδοχειακών υπηρεσιών.

16. Ο αναιρεσίβλητος έλαβε πληροφορίες σχετικά με τις υπηρεσίες που παρέχει ξενοδοχείο μέσω του ιστοτόπου του δεύτερου, στον οποίο η πρόσβαση είναι δυνατή και από τη Γερμανία. Το αίτημα του αναιρεσίβλητου όσον αφορά την κράτηση δωματίων για πλείονα άτομα κατά το χρονικό διάστημα από 29ης Δεκεμβρίου 2007 έως την 5η Ιανουαρίου 2008, η πρόταση της αναιρεσείουσας και η αποδοχή της από τον αναιρεσίβλητο πραγματοποιήθηκαν μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου· δεν αμφισβητείται από τους διαδίκους ότι η ηλεκτρονική διεύθυνση της αναιρεσείουσας δημοσιευόταν στον ιστότοπό της. Κατά το προαναφερθέν χρονικό διάστημα, ο αναιρεσίβλητος έκανε χρήση των ξενοδοχειακών υπηρεσιών, πλην όμως αναχώρησε χωρίς να καταβάλει το τίμημα· είχε καταβάλει μόνον την προκαταβολή, ύψους 900 ευρώ. Ως εκ τούτου, η αναιρεσείουσα άσκησε αγωγή με αίτημα την καταβολή του υπολοίπου τιμήματος.

17. Κατά την κύρια δίκη, ο αναιρεσίβλητος προέβαλε ένσταση περί ελλείψεως διεθνούς δικαιοδοσίας και περί κατά τόπον αναρμοδιότητας του δικαστηρίου που είχε επιληφθεί της υποθέσεως, καθόσον ως καταναλωτής μπορούσε να εναχθεί μόνο στη Γερμανία. Το πρωτοδικείο και το εφετείο αποφάνθηκαν ότι δεν είχαν διεθνή δικαιοδοσία και απέρριψαν, αντιστοίχως, την αγωγή και την έφεση. Κατόπιν αυτού, η αναιρεσείουσα άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου.

18. Υπό τις συνθήκες αυτές, το αιτούν δικαστήριο, με απόφαση της 26ης Μαρτίου 2009, ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το εξής προδικαστικό ερώτημα:

«Αρκεί η δυνατότητα προσβάσεως σε ιστότοπο του αντισυμβαλλόμενου του καταναλωτή για να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα “κατευθύνεται” [προς το κράτος κατοικίας του καταναλωτή], κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ’, του κανονισμού για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (κανονισμού 44/2001 καλούμενου και “Βρυξέλλες I”);»

#### IV — Ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία

19. Οι αποφάσεις του αιτούντος δικαστηρίου περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 24 Δεκεμβρίου 2008, όσον αφορά την υπόθεση Pammer, και στις 24 Απριλίου 2009, όσον αφορά την υπόθεση Hotel Alpenhof. Σε αμφότερες τις υποθέσεις, κατέθεσαν παρατηρήσεις κατά τη γραπτή διαδικασία η Αυστριακή, η Τσεχική και η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή. Στην υπόθεση Pammer κατέθεσαν επίσης παρατηρήσεις ο ενδιαφερόμενος, καθώς και η Πολωνική και η Ιταλική Κυβέρνηση, ενώ στην υπόθεση Hotel Alpenhof κατέθεσαν επίσης παρατηρήσεις η εταιρία αυτή, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου. Κατά την επ’ ακροατηρίου συζήτηση της 16ης Μαρτίου 2010, ανέπτυξαν τις απόψεις του προφορικά και απήντησαν στις ερωτήσεις του

Δικαστηρίου ο P. Pammer, το Hotel Alpenhof, ο O. Heller, η Αυστριακή, η Τσεχική, η Ολλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Επιτροπή.

#### V — Επιχειρήματα των διαδίκων

A — Συμβάσεις στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος (πρώτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Pammer)

20. Ο P. Pammer, η Αυστριακή, η Τσεχική, η Ιταλική, η Λουξεμβουργιανή και η Πολωνική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή φρονούν ότι σύμβαση με αντικείμενο όχι μόνον την οργάνωση ταξιδιού πλειόνων ημερών, αλλά και την παροχή καταλύματος και άλλων υπηρεσιών εμπίπτει στην κατηγορία των «συμβάσεων [...] στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος», κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001.

21. Κατά τον P. Pammer, την Αυστριακή, την Τσεχική και την Ιταλική Κυβέρνηση, καθώς και την Επιτροπή, η έννοια των «συμβάσεων

[...] στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος» αφορά τα «οργανωμένα ταξίδια» κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/314. Προς επίρρωση της απόψεώς τους παραπέμπουν στον κανονισμό Ρώμη I, του οποίου το άρθρο 6, παράγραφος 4, στοιχείο β', περιλαμβάνει παρεμφερή διάταξη που παραπέμπει ρητώς στον ορισμό της οδηγίας 90/314. Ομοίως, η Επιτροπή έχει επίσης επισημάνει, στην αιτιολογική έκθεση του κανονισμού 44/2001<sup>9</sup>, όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 3, τον ορισμό του «οργανωμένου ταξιδιού» κατά την έννοια της οδηγίας 90/314.

22. Κατά τη *Λουξεμβουργιανή και την Πολωνική Κυβέρνηση*, αντιθέτως, δεν υφίσταται ουδείς λόγος συνδέσεως με τον ορισμό που περιέχει η οδηγία 90/314, διότι, στον κανονισμό 44/2001, ο νομοθέτης θα μπορούσε να επικαλεσθεί ρητώς την οδηγία ή να υιοθετήσει την ορολογία που χρησιμοποιείται σ' αυτήν.

*B — Κατεύθυνση δραστηριότητας προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή (δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Rammer· μόνο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Hotel Alpenhof)*

23. Ο *P. Rammer*, ο *O. Heller*, η *Αυστριακή*, η *Τσεχική*, η *Ιταλική* και η *Πολωνική*

9 — Πρόταση κανονισμού (ΕΚ) για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [COM(1999) 348 τελικό].

*Κυβέρνηση*, καθώς και η *Επιτροπή* επισημαίνουν ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 σκοπεί στην προστασία του καταναλωτή και, ως εκ τούτου, προτείνουν τη διασταλτική ερμηνεία της έννοιας της δραστηριότητας η οποία κατευθύνεται προς κράτος μέλος.

24. Κατά τον *O. Heller*, η έννοια της κατευθύνσεως πρέπει να ερμηνευθεί διασταλτικά. Τούτο προκύπτει, κατ' αυτόν, από την ίδια τη διατύπωση του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, βάσει του οποίου ο έμπορος μπορεί να κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή «με οποιοδήποτε μέσο». Ανεξαρτήτως του αν ο ιστότοπος είναι αμφίδρομος ή όχι, ο έμπορος μπορεί να κατευθύνει τη δραστηριότητά του μέσω του ιστοτόπου αυτού εφόσον παρουσιάζει τα προϊόντα και τις υπηρεσίες του και, επομένως, τα προσφέρει κατ' αυτόν τον τρόπο στον καταναλωτή. Ο *O. Heller* επισημαίνει επίσης ότι η διασταλτική ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας δεν έχει αρνητικά αποτελέσματα όσον αφορά την εσωτερική αγορά, αλλά ενθαρρύνει αντιθέτως τους καταναλωτές να πραγματοποιούν διασυνοριακές συναλλαγές μέσω του Διαδικτύου, καθόσον αυτοί θα γνωρίζουν ότι μπορούν να εναγάγουν και να εναχθούν ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους κατοικίας τους.

25. Κατά την *Αυστριακή Κυβέρνηση*, δεν απαιτείται οι πληροφορίες που παρέχονται μέσω Διαδικτύου να αποτελούν τον λόγο συνάψεως της συμβάσεως. Η απόδειξη της υπάρξεως αιτιώδους συνάψεως μπορεί να είναι δυσχερής και να αντιβαίνει στην προστασία του καταναλωτή. Η μέθοδος συνάψεως

της συμβάσεως (εξ αποστάσεως ή προσωπικά) δεν ασκεί καμία επιρροή. Ο έμπορος πρέπει να θεωρεί πιθανό το ενδεχόμενο ασκήσεως αγωγής εναντίον του εντός οποιουδήποτε εκ των κρατών μελών, εκτός και αν δηλώνει ρητώς ότι δεν συνάπτει συμβάσεις με καταναλωτές που έχουν την κατοικία τους εντός συγκεκριμένων κρατών μελών. Η Αυστριακή Κυβέρνηση φρονεί επίσης, αντιθέτως προς ό,τι διαλαμβάνεται στην κοινή δήλωση της Επιτροπής και του Συμβουλίου<sup>10</sup>, ότι αφεαυτής η σύναψη συμβάσεως δεν μπορεί να αποτελεί προϋπόθεση για τον καθορισμό της διεθνούς δικαιοδοσίας βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, δεδομένου ότι κάτι τέτοιο δεν προκύπτει από το γράμμα της διατάξεως και, επιπλέον, αντιβαίνει στους σκοπούς του κανονισμού.

26. Κατά την Τσεχική Κυβέρνηση, η δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο δεν αρκεί αφεαυτής για να καθορισθεί η διεθνής δικαιοδοσία βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001· αντιθέτως, πρέπει να πληρούνται και η προϋπόθεση περί υπαγωγής της συμβάσεως στο πλαίσιο των εμπορικών δραστηριοτήτων.

27. Κατά την Ιταλική Κυβέρνηση, η δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο του εμπόρου δεν αρκεί αφεαυτής για να γίνει δεκτό

ότι ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή· αντιθέτως, για να πληρούται η προϋπόθεση αυτή, ο καταναλωτής πρέπει να δεχθεί πρόταση καταρτίσεως συμβάσεως, η δε σύμβαση αυτή πρέπει πράγματι να καταρτισθεί. Η Ιταλική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, κατά την εκτίμηση αυτή, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η αρχή της καλής πίστης.

28. Η Πολωνική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, για να εξετασθεί αν ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να λάβει υπόψη το περιεχόμενο του ιστοτόπου του εμπόρου και να κρίνει αν ο ιστότοπος απευθύνεται στον καταναλωτή, καθιστώντας σ' αυτόν δυνατή τη σύναψη συμβάσεως μέσω Διαδικτύου. Η ύπαρξη απλώς ιστοτόπου δεν αρκεί, κατά την Πολωνική Κυβέρνηση, για να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα κατευθύνεται προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή. Κατά την ερμηνεία του άρθρου 15 του κανονισμού 44/2001 απαιτείται –όπως προκύπτει από την απόφαση του Δικαστηρίου στην απόφαση Gabriel<sup>11</sup>, η οποία αφορούσε την ερμηνεία του άρθρου 13, παράγραφος 1, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών– να διακριβωθεί αν η σύναψη της συμβάσεως στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή ενθαρρύνθηκε από διαφήμιση που δημοσιεύθηκε στον Τύπο, στο ραδιόφωνο, στην τηλεόραση, στον κινηματογράφο, σε κατάλογο ή μέσω προτάσεως απευθυνομένης προσωπικά προς τον καταναλωτή.

10 — Κοινή δήλωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής επί των άρθρων 15 και 73 του κανονισμού 44/2001, η οποία διατίθεται, για παράδειγμα στη γερμανική γλώσσα στην εξής ιστοσελίδα: [http://ec.europa.eu/civiljustice/homepage/homepage\\_ec\\_de\\_declaration.pdf](http://ec.europa.eu/civiljustice/homepage/homepage_ec_de_declaration.pdf).

11 — Απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-96/00 (Συλλογή 2002, σ. I-6367, σκέψη 44).

29. Κατά την Επιτροπή, η δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο εντός του κράτους μέλους όπου κατοικεί ο καταναλωτής δεν αρκεί αφεαυτής για να γίνει δεκτό ότι πρόκειται για δραστηριότητα που κατευθύνεται προς το εν λόγω κράτος μέλος. Η Επιτροπή διατείνεται εξάλλου ότι απλώς η αναγραφή ηλεκτρονικής διευθύνσεως δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι δραστηριότητα κατευθύνεται κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001. Αν το άρθρο αυτό ερμηνευόταν κατά τρόπο που να γίνεται δεκτό ότι η αναγραφή ηλεκτρονικής διευθύνσεως αρκεί για να υφίσταται κατεύθυνση της δραστηριότητας, η διεθνής δικαιοδοσία θα μπορούσε να καθορισθεί όσον αφορά το σύνολο των ιστοτόπων, διότι η αναγραφή της ηλεκτρονικής διευθύνσεως είναι υποχρεωτική βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο<sup>12</sup>. Η Επιτροπή φρονεί επίσης ότι οι κατευθυντήριες γραμμές για τους κάθετους περιορισμούς<sup>13</sup>, με τις οποίες γίνεται διάκριση μεταξύ «ενεργητικής» και «παθητικής» πωλήσεως, στερούνται σημασίας όσον αφορά την ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως δραστηριότητας, κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001.

30. Η Επιτροπή επισημαίνει επίσης ότι το εθνικό δικαστήριο πρέπει να κρίνει αν ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του

προς το κράτος μέλος όπου έχει την κατοικία του ο καταναλωτής, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Εν προκειμένω σημασία έχουν τα εξής στοιχεία: i) η φύση της εμπορικής δραστηριότητας και ο τρόπος παρουσίασης στον ιστότοπο<sup>14</sup>, ii) η αναγραφή τηλεφωνικού αριθμού συνοδευομένου από πρόθεμα διεθνούς κλήσεως, iii) η ύπαρξη συνδέσμου προς πρόγραμμα επεξηγήσεως του δρομολογίου και iv) η ύπαρξη επιλογής «αναζήτηση/κράτηση» με την οποία μπορεί να επιβεβαιωθεί αν υπάρχουν διαθέσιμα δωμάτια κατά τη διάρκεια ορισμένης χρονικής περιόδου.

31. Κατά την εταιρία *Hotel Alpenhof, τη Λουξεμβουργιανή, την Ολλανδική Κυβέρνηση και την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου* η έννοια της κατευθύνσεως της δραστηριότητας δεν επιδέχεται διασταλτική ερμηνεία.

32. Κατά την εταιρία *Hotel Alpenhof*, η δραστηριότητά της δεν συνιστά κατεύθυνση δραστηριότητας προς άλλο κράτος μέλος κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001. Επισημαίνει ότι ο ιστότοπός της δεν είναι αμφίδρομος και ότι δεν είναι δυνατή η απευθείας πραγματοποίηση κρατήσεως μέσω αυτού.

12 — Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 8ης Ιουνίου 2000, για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά (οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο) (ΕΕ L 178, σ. 1).

13 — ΕΕ C 291 της 13.10.2000, σ. 1.

14 — Η Επιτροπή διατείνεται συναφώς ότι ο ιστότοπος του επαγγελματία που παρέχει υπηρεσίες τοπικού χαρακτήρα δεν συνιστά κατεύθυνση της δραστηριότητας προς άλλα κράτη μέλη, ενώ το ξενοδοχείο το οποίο παρέχει τουριστικές υπηρεσίες στη διεθνή αγορά επιθυμεί να προσελκύσει καταναλωτές από άλλα κράτη μέλη και προσαρμόζει αναλόγως την παρουσίασή του στο Διαδίκτυο.

Υπογραμμίζει ότι πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες του Διαδικτύου, στο οποίο δεν είναι δυνατό να περιορισθεί η παροχή πληροφοριών μόνον εντός της Αυστρίας.

η εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 πρέπει να περιορισθεί σε ειδικές περιπτώσεις, οσάκις επιχείρηση απευθύνεται ενεργώς, ατομικώς και επακριβώς σε συγκεκριμένο καταναλωτή ή σε ομάδα καταναλωτών. Η παρουσία στο Διαδίκτυο, η πρόσβαση στην προσφορά και η δυνατότητα συνάψεως διασυνοριακών εμπορικών πράξεων εντός της εσωτερικής αγοράς μέσω του Διαδικτύου δεν συνιστούν τέτοια ειδική περίπτωση.

33. Η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση επισημαίνει ότι η διασταλτική ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 ενέχει κινδύνους. Τυχόν διασταλτική ερμηνεία θα είχε ως συνέπεια το ενδεχόμενο να ανακύψει ένδικη διαφορά εντός οποιουδήποτε εκ των κρατών μελών να αποθαρρύνει μια επιχείρηση να διαθέτει τα εμπορεύματά της στην εσωτερική αγορά, οπότε η υλοποίηση των θεμελιωδών ελευθεριών θα καθίστατο δυσχερέστερη. Εφόσον υπό τις συνθήκες αυτές η επιχείρηση όφειλε να επισημάνει επακριβώς ότι τα εμπορεύματα και οι υπηρεσίες της δεν απευθύνονται στους καταναλωτές που έχουν την κατοικία τους σε ορισμένα κράτη μέλη, τούτο θα συνεπαγόταν διάκριση της προσφοράς αναλόγως του κράτους και κατάτμηση της κοινής αγοράς. Η απαίτηση να υπάρχουν ακριβείς ενδείξεις ως προς τους καταναλωτές των κρατών μελών στους οποίους απευθύνεται η προσφορά εμπορευμάτων και υπηρεσιών ενδέχεται να αντιβαίνει στο άρθρο 20 της οδηγίας 2006/123/ΕΚ σχετικά με τις υπηρεσίες εντός της εσωτερικής αγοράς<sup>15</sup>, το οποίο απαγορεύει τις διακρίσεις ως προς τους αποδέκτες των υπηρεσιών λόγω ιθαγενείας ή κατοικίας. Κατά τη Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση,

34. Η Ολλανδική Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι, προκειμένου να ερμηνευθεί το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 πρέπει να σταθμισθεί το συμφέρον του καταναλωτή ο οποίος επιθυμεί να έχει διεθνή δικαιοδοσία το δικαστήριο του τόπου κατοικίας του, και το συμφέρον του εμπόρου, βάσει του οποίου το δικαστήριο αυτό δεν πρέπει να έχει διεθνή δικαιοδοσία εάν ο έμπορος δεν αποφάσισε ενσυνείδητα να κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς αυτό το κράτος μέλος ή να την ασκήσει εντός αυτού. Κατά την Ολλανδική Κυβέρνηση, τα ακόλουθα κριτήρια ασκούν επιρροή όσον αφορά τον ορισμό της δραστηριότητας που κατευθύνεται προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή: i) λειτουργία αμφίδρομου και όχι παθητικού ιστοτόπου, στον οποίο θα δημοσιεύεται η ηλεκτρονική διεύθυνση του εμπόρου, ii) αποστολή ηλεκτρονικού μηνύματος στον καταναλωτή με το οποίο θα επισημαίνεται ο ιστότοπος του εμπόρου, iii) χρέωση επιπλέον εξόδων στους καταναλωτές που προέρχονται από ορισμένα κράτη μέλη, iv) απόκτηση σήματος που χάρει φήμης και το οποίο χρησιμοποιείται σε συγκεκριμένο κράτος μέλος, v) περιγραφή της διαδρομής από ορισμένο κράτος μέλος στον

15 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά (ΕΕ L 376, σ. 36).

τόπο όπου ο έμπορος ασκεί τη δραστηριότητά του και vi) αναγραφή τηλεφωνικού αριθμού βοήθειας στους καταναλωτές της αλλοδαπής. Κατά την Ολλανδική Κυβέρνηση, το εθνικό δικαστήριο πρέπει να κρίνει σε κάθε περίπτωση ατομικά αν ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή.

κατοικούν εντός άλλων κρατών μελών μέσω της χρήσεως ηλεκτρονικής πύλης για όλη την Ευρώπη· οι καταναλωτές πρέπει κατά κανόνα να επισημαίνουν τον τόπο κατοικίας τους και στη συνέχεια οδηγούνται στον αντίστοιχο ιστότοπο.

35. Η Ολλανδική Κυβέρνηση φρονεί, αντιθέτως, ότι η χρήση ορισμένης γλώσσας, νομίσματος ή η λειτουργία πλειόνων ιστοτόπων με διαφορετικά «top level domains» [διαφορετικές ονομασίες τομέα πρώτου επιπέδου] (για παράδειγμα, «.nl» ή «.co.uk») δεν συνιστούν κριτήρια που ασκούν επιρροή.

Γ — *Ρόλος του ενδιάμεσου (υπόθεση Pammer)*

36. Η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου επισημαίνει τα κριτήρια τα οποία φρονεί ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εξέταση του ζητήματος αν η δραστηριότητα κατευθύνεται προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή: i) χρήση του ιστοτόπου για διαφήμιση απευθυνόμενη στους υπηκόους άλλων κρατών μελών ή ρητή μνεία των υπηκόων άλλων κρατών μελών, για παράδειγμα με σχόλια των χρηστών του εμπορεύματος ή των υπηρεσιών, ii) πληρωμή μηχανών αναζήτησεως για τη διαφήμιση του ιστοτόπου της επιχειρήσεως κατά την εμφάνιση των αποτελεσμάτων της ηλεκτρονικής αναζήτησεως εντός ορισμένων κρατών και iii) το αν οι ιστότοποι απευθύνονται στους καταναλωτές που

37. Δεδομένου ότι ο P. Pammer απευθύνθηκε σε ενδιάμεσο προκειμένου να προβεί στην κράτηση του ταξιδιού, ορισμένοι από τους μετέχοντες στη διαδικασία ανέπτυξαν τις απόψεις τους όσον αφορά τον ρόλο του ενδιάμεσου. Η Τσεχική, η Λουξεμβουργιανή, η Αυστριακή και η Πολωνική Κυβέρνηση φρονούν ότι δεν έχει σημασία αν τον ιστότοπο τον διαχειρίζεται ενδιάμεσος ή ο ίδιος ο έμπορος. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η κατάρτιση συμβάσεως με τη μεσολάβηση ενδιάμεσου δεν αποκλείει την εφαρμογή του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 εφόσον ο ενδιάμεσος παρενέβη για λογαριασμό του εμπόρου, ο δε έμπορος συναίνεσε στη σύναψη της συμβάσεως με τον καταναλωτή.

## VI — Εκτίμηση της γενικής εισαγγελείας

ζητήματος του περιεχομένου της έννοιας της κατευθύνσεως.

### A — Εισαγωγή

38. Οι υπό κρίση υποθέσεις εγείρουν δύο νομικά ζητήματα. Αφενός, η υπόθεση Pammer εγείρει το ζήτημα της ερμηνείας της έννοιας της συμβάσεως στο συνολικό τίμημα της οποίας περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος, βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001. Συγκεκριμένα, ο καταναλωτής σύναψε σύμβαση μεταφοράς με εμπορικό πλοίο προς την Άπω Ανατολή, η οποία δεν είχε ως μόνο αντικείμενο τη μεταφορά, αλλά και την παροχή καταλύματος, οπότε τίθεται το ερώτημα αν η σύμβαση αυτή αποτελεί σύμβαση στο συνολικό τίμημα της οποίας περιλαμβάνονται οι δαπάνες μεταφοράς και καταλύματος.

39. Αφετέρου, αμφότερες οι υποθέσεις (Pammer και Hotel Alpenhof) εγείρουν το ζήτημα της ερμηνείας της έννοιας της κατευθύνσεως δραστηριότητας προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001. Στο πλαίσιο των υποθέσεων αυτών, το Δικαστήριο θα ερμηνεύσει καταρχάς την εν λόγω διάταξη, η οποία είχε προκαλέσει έντονες συζητήσεις τόσο κατά τη νομοπαρασκευαστική διαδικασία όσο και αργότερα στον χώρο της οικονομίας, καθώς και στη νομική θεωρία, ιδίως λόγω του

40. Στις προτάσεις αυτές θα εξετάσω καταρχάς το ζήτημα της ερμηνείας του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001, το οποίο τίθεται αποκλειστικά στο πλαίσιο της υποθέσεως Pammer, ακολούθως δε το ζήτημα της ερμηνείας της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001

### B — Συμβάσεις στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος (πρώτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Pammer)

41. Με το πρώτο ερώτημά του στην υπόθεση Pammer, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν σύμβαση με αντικείμενο την οργάνωση ταξιδιού σε εμπορικό πλοίο, όπως αυτό της επίμαχης υποθέσεως, αποτελεί σύμβαση στο συνολικό τίμημα της οποίας περιλαμβάνονται οι δαπάνες μεταφοράς και παροχής καταλύματος, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό έχει ουσιώδεις συνέπειες για τον καταναλωτή, διότι, βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001, οι διατάξεις του εν λόγω κανονισμού περί διεθνούς δικαιοδοσίας επί συμβάσεων καταναλωτών δεν έχουν εφαρμογή στην περίπτωση των συμβάσεων



μεταφοράς, εξαιρουμένων των συμβάσεων στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και παροχής καταλύματος. Φρονώ ότι στο ερώτημα αυτό πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση, τούτο δε βάσει σημειολογικής και τελολογικής ερμηνείας του άρθρου αυτού.

πλοίο στην Άπω Ανατολή και να επιστρέψει, αλλά αντιθέτως για να έχει τη δυνατότητα – ως παρατηρητής ή τουρίστας– να ζήσει την εμπειρία της ζωής σε ένα εμπορικό πλοίο (καθημερινότητα, φόρτωση και εκφόρτωση των εμπορευμάτων) και να δει τους τόπους στα λιμάνια των οποίων αγκυροβολεί ένα εμπορικό πλοίο. Ο διοργανωτής ενός τέτοιου ταξιδιού ευθύνεται, εξάλλου, όχι μόνο για την ποιότητα της μεταφοράς, αλλά και του καταλύματος.

42. Βάσει της σημειολογικής ερμηνείας του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001 συνάγεται ότι η σύναψη συμβάσεως με αντικείμενο την οργάνωση ταξιδιού σε εμπορικό πλοίο, όπως στην υπό κρίση υπόθεση, αποτελεί σύμβαση στο συνολικό τίμημα της οποίας περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001. Πράγματι, από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου προκύπτει ότι ο αναιρεσείων προέβη σε κράτηση ταξιδιού σε πλοίο από την Τεργέστη στην Άπω Ανατολή, η οποία δεν αφορούσε μόνον τη μεταφορά, αλλά και την παροχή καταλύματος, για τα οποία άλλωστε κατέβαλε ενιαίο τίμημα.

44. Φρονώ, κατά συνέπεια, ότι στο πρώτο ερώτημα στην υπόθεση Rammer πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι σύμβαση σχετική με την οργάνωση ταξιδιού σε εμπορικό πλοίο, όπως αυτή της υπό κρίση υποθέσεως, συνιστά σύμβαση στο συνολικό τίμημα της οποίας περιλαμβάνονται οι δαπάνες μεταφοράς και οι δαπάνες καταλύματος, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001.

43. Φρονώ ότι βάσει της τελολογικής ερμηνείας του άρθρου αυτού το συμπέρασμα είναι το ίδιο. Το πνεύμα της διατάξεως του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001 είναι να αποκλείεται ο καθορισμός της διεθνούς δικαιοδοσίας βάσει των διατάξεων περί συμβάσεων καταναλωτών στην περίπτωση των συμβάσεων με κύριο αντικείμενο τη μεταφορά. Στην υπό κρίση υπόθεση, ο καταναλωτής δεν σύναψε τη σύμβαση προκειμένου μόνο να τον μεταφέρει εμπορικό

45. Μολονότι δόθηκε ήδη απάντηση στο ερώτημα αυτό βάσει της σημειολογικής και τελολογικής ερμηνείας, πρέπει επίσης να εξετασθεί το επιχείρημα που προέβαλαν ορισμένοι εκ των μετεχόντων στη διαδικασία, οι οποίοι διατείνονται ότι η έννοια των «συμβάσεων, στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνεται ο συνδυασμός δαπανών ταξιδιού και καταλύματος», κατά το άρθρο 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001 πρέπει να

ερμηνευθεί κατά τον ίδιο τόπο με την έννοια του «οργανωμένου ταξιδιού» κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/314<sup>16</sup>. Βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/314, ο όρος «οργανωμένο ταξίδι» δηλώνει τον εκ των προτέρων συμφωνηθέντα συνδυασμό δύο τουλάχιστον από τα ακόλουθα στοιχεία, εφόσον αυτά διατίθενται ή προσφέρονται προς πώληση με ενιαίο τίμημα και εφόσον η διάρκεια της παροχής της υπηρεσίας υπερβαίνει τις 24 ώρες ή περιλαμβάνει διασκέδαση: α) μεταφορά, β) κατάλυμα, γ) άλλες υπηρεσίες μη συμπληρωματικές της μεταφοράς ή της παροχής καταλύματος, που αντιστοιχούν σε σημαντικό μέρος του τιμήματος του οργανωμένου ταξιδιού. Προκειμένου να εξετασθεί το ζήτημα της ομοιόμορφης ερμηνείας πρέπει να ληφθούν καταρχάς

υπόψη τα προπαρασκευαστικά έγγραφα του κανονισμού 44/2001 και το ευρύτερο πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται οι διατάξεις του δικαίου της Ενώσεως που κάνουν χρήση της έννοιας αυτής.

16 — Βλ. σημείο 21 των προτάσεων αυτών. Προσθέτω ότι το ζήτημα της ομοιόμορφης ερμηνείας των δύο αυτών εννοιών έχει σημασία πρωτίτως οσάκις η σύμβαση αφορά αποκλειστικά τη μεταφορά και άλλες υπηρεσίες, όχι όμως την παροχή καταλύματος. Βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/314, υφίσταται «οργανωμένο ταξίδι» εφόσον η σύμβαση περιλαμβάνει τουλάχιστον δύο από τα ακόλουθα τρία στοιχεία: μεταφορά, παροχή καταλύματος και άλλες μη συμπληρωματικές της μεταφοράς υπηρεσίες. Αυτό συνεπάγεται ότι πρόκειται για οργανωμένο ταξίδι εφόσον τα στοιχεία αυτά υφίστανται με τους ακόλουθους συνδυασμούς: μεταφορά και παροχή καταλύματος, μεταφορά και άλλες υπηρεσίες, παροχή καταλύματος και άλλες υπηρεσίες, άπαντα τα στοιχεία αυτά. Εάν η έννοια των «συμβάσεων, στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνεται ο συνδυασμός δαπανών ταξιδιού και καταλύματος», κατά το άρθρο 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001, ερμηνευθεί κατά τον ίδιο τρόπο με την έννοια του «οργανωμένου ταξιδιού», κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/314, οι συνέπειες θα είναι οι εξής: η πρώτη περίπτωση (μεταφορά και παροχή καταλύματος) εμπίπτει ήδη στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001, οπότε ως προς αυτόν τον συνδυασμό δεν τίθεται στην πράξη ζήτημα ομοιόμορφης ερμηνείας με το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/314· στη δεύτερη περίπτωση (παροχή καταλύματος και άλλων υπηρεσιών), ουδόλως τίθεται το ζήτημα αν αυτή εμπίπτει στο άρθρο 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001, διότι δεν υφίσταται το στοιχείο της μεταφοράς, το οποίο είναι αναγκαίο για την εφαρμογή της εξαίρεσης του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού. Όσον αφορά την τρίτη υπόθεση (μεταφορά και άλλες υπηρεσίες) λείπει ένα από τα δύο στοιχεία που διαλαμβάνονται στο άρθρο 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001, δηλαδή η παροχή καταλύματος. Κατά συνέπεια, το ζήτημα της ομοιόμορφης ερμηνείας των δύο εννοιών που διαλαμβάνονται στο άρθρο 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001 και στο άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/314 έχει σημασία πρωτίτως στην τρίτη περίπτωση, καθόσον αυτό συνεπάγεται στην πράξη διαφοροποίηση σε σχέση με το γράμμα του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001.

46. Κατά την ερμηνεία της έννοιας των «συμβάσεων, στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνεται ο συνδυασμός δαπανών ταξιδιού και καταλύματος», πρέπει καταρχάς να ληφθεί υπόψη η αιτιολογική έκθεση της προτάσεως κανονισμού που κατέληξε στην έκδοση του κανονισμού 44/2001 και με την οποία η Επιτροπή χαρακτηρίζει ρητώς τις συμβάσεις στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνεται ο συνδυασμός δαπανών ταξιδιού και καταλύματος ως συμβάσεις οργανωμένου ταξιδιού και επικαλείται συναφώς την οδηγία 90/314<sup>17</sup>. Η αιτιολογική έκθεση της προτάσεως κανονισμού που κατέληξε στην έκδοση του κανονισμού 44/2001 καταδεικνύει, συνεπώς, ότι η έννοια των «συμβάσεων στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνεται ο συνδυασμός δαπανών ταξιδιού και καταλύματος» πρέπει να ερμηνευθεί ακριβώς όπως και η έννοια του «οργανωμένου ταξιδιού» κατά την οδηγία 90/314.

47. Στο ευρύτερο πλαίσιο των διατάξεων του δικαίου της Ενώσεως, πρέπει να ληφθεί υπόψη η σχέση με τη Σύμβαση της Ρώμης για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές (στο εξής: Σύμβαση της Ρώμης)<sup>18</sup> και με τον

17 — Βλ. αιτιολογική έκθεση της προτάσεως κανονισμού (ΕΚ) του Συμβουλίου, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 9, σ. 17.

18 — Σύμβαση για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές, η οποία άνοιξε προς υπογραφή στη Ρώμη στις 19 Ιουνίου 1980 (ΕΕ 1988, C 27, σ. 34).

κανονισμό Ρώμη Ι, ο οποίος αντικατέστησε τη Σύμβαση αυτή. Συγκεκριμένα, το άρθρο 5, παράγραφος 5, της Συμβάσεως της Ρώμης προέβλεπε την ίδια εξαίρεση με το άρθρο 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001. Η παράγραφος 5 του άρθρου 5 της Συμβάσεως της Ρώμης, η οποία όριζε το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβάσεις καταναλωτών, προέβλεπε ότι αυτή η ειδική ρύθμιση έχει εφαρμογή στην περίπτωση των συμβάσεων οι οποίες έναντι συνολικού τιμήματος συνδυάζουν το ταξίδι με την παροχή καταλύματος, μολονότι βάσει της παραγράφου 4, στοιχείο α', του άρθρου αυτού οι συμβάσεις μεταφοράς δεν ενέπυταν στο πεδίο εφαρμογής της ειδικής αυτής ρυθμίσεως. Το γεγονός ότι χρησιμοποιήθηκε ορολογία με πανομοιότυπη σημασία τόσο στη Σύμβαση της Ρώμης όσο και μεταγενέστερα στον κανονισμό 44/2001 αποδεικνύει πέραν πάσης αμφιβολίας τη βούληση του νομοθέτη να ερμηνεύεται κατά τον ίδιο τρόπο στο πλαίσιο των δύο διατάξεων η έννοια των «συμβάσεων στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνεται ο συνδυασμός δαπανών ταξιδιού και καταλύματος»<sup>19</sup>.

48. Αυτή η επιταγή ομοιόμορφης ερμηνείας ισχύει πάντως και μετά την έκδοση του κανονισμού Ρώμη Ι. Το άρθρο 6, παράγραφος 4, στοιχείο β', του κανονισμού Ρώμη Ι ορίζει ότι οι ειδικές διατάξεις περί συμβάσεων καταναλωτών δεν έχουν εφαρμογή στην περίπτωση των συμβάσεων μεταφοράς, πλην των συμβάσεων που αφορούν οργανωμένο ταξίδι κατά την έννοια της οδηγίας 90/314. Ως εκ τούτου, ο κανονισμός Ρώμη Ι αποτελεί περαιτέρω βήμα σε σχέση με τον κανονισμό

44/2001, ο οποίος είχε εκδοθεί προγενέστερα και στον οποίο δεν γίνεται μνεία της οδηγίας 90/314. Συναφώς, πρέπει, πάντως, να ληφθούν υπόψη δύο ερμηνευτικές αρχές. Αφενός, πρέπει να ληφθεί υπόψη η αρχή της συνέχειας ως προς την ερμηνεία μεταξύ της Συμβάσεως της Ρώμης και του κανονισμού Ρώμη Ι. Μολονότι ο κανονισμός Ρώμη Ι παραπέμπει ρητώς στην οδηγία 90/314, οι δύο διατάξεις πρέπει να ερμηνευθούν κατά τον ίδιο τρόπο, δεδομένου ότι κατά τη σύναψη της Συμβάσεως της Ρώμης η οδηγία 90/314 δεν είχε ακόμη εκδοθεί. Αφετέρου, πρέπει να ληφθεί υπόψη η επιταγή ομοιόμορφης ερμηνείας του κανονισμού 44/2001 και του κανονισμού Ρώμη Ι. Η έννοια των συμβάσεων μεταφοράς που περιλαμβάνονται στις συμβάσεις καταναλωτών πρέπει να ερμηνεύεται ομοιόμορφα στις δύο διατάξεις. Συγκεκριμένα, στην έβδομη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού Ρώμη Ι επισημαίνεται ότι το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής και οι διατάξεις του εν λόγω κανονισμού θα πρέπει να συνάδουν με τον κανονισμό 44/2001.

49. Φρονώ, κατά συνέπεια, ότι η έννοια των «συμβάσεων στο συνολικό τίμημα των οποίων περιλαμβάνεται ο συνδυασμός δαπανών ταξιδιού και καταλύματος» κατά το άρθρο 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001 πρέπει να ερμηνευθεί κατά τον ίδιο τρόπο όπως και η έννοια του «οργανωμένου ταξιδιού» κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 90/314<sup>20</sup>.

19 — Βεβαίως, ο κανονισμός 44/2001 εκδόθηκε δέκα έτη μετά την έκδοση της οδηγίας 90/314, οπότε ήταν δυνατό το άρθρο 15, παράγραφος 3, του κανονισμού να παραπέμπει στην οδηγία 90/314, προτιμήθηκε όμως να χρησιμοποιηθεί αμετάβλητη η ορολογία της Συμβάσεως της Ρώμης, έτσι ώστε να δημιουργηθεί άμεση συσχέτιση μεταξύ του κανονισμού και της συμβάσεως, καθώς και απαίτηση ομοιόμορφης ερμηνείας τους.

20 — Υπέρ της λύσεως αυτής, βλ. για παράδειγμα, όσον αφορά τη νομική θεωρία, Nielsen, P. A., in Magnus, U., Mankowski, P. (επιμ.), *Brussels I Regulation*, Sellier, Μόναχο, 2007, σ. 318, σημείο 39, Rauscher, T. (επιμ.), *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar*, 2η έκδοση, Sellier, European Law Publishers, Μόναχο, 2006, σ. 291, σημείο 20, Kropholler, J., *Europäisches Zivilprozessrecht. Kommentar zu EuGVO und Lugano-Übereinkommen*, 8η έκδοση, Verlag Recht und Wirtschaft, Χαϊδελβέργη, 2005, σ. 233, σημείο 30.

50. Ανεξαρτήτως του ζητήματος της ομοιόμορφης ερμηνείας των δύο αυτών εννοιών – και όπως προεκτέθηκε στο σημείο 44 των προτάσεων αυτών–, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα που υποβλήθηκε στην υπόθεση Pammer πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι σύμβαση σχετική με την οργάνωση ταξιδιού σε εμπορικό πλοίο, όπως αυτή της υπό κρίση υποθέσεως, συνιστά σύμβαση στο συνολικό τίμημα της οποίας περιλαμβάνονται οι δαπάνες μεταφοράς και οι δαπάνες καταλύματος, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού 44/2001.

*Γ — Κατεύθυνση της δραστηριότητας προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή (δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Pammer· μόνο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Hotel Alpenhof)*

51. Το αιτούν δικαστήριο, με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημά του στην υπόθεση Pammer και με το μόνο προδικαστικό ερώτημά του στην υπόθεση Hotel Alpenhof, ερωτά αν, προκειμένου να γίνει δεκτό ότι υφίσταται κατεύθυνση της δραστηριότητας κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, αρκεί η εντός του κράτους μέλους της κατοικίας του καταναλωτή δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο του προσώπου που ασκεί εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα και με το οποίο συνάπτεται σύμβαση ο καταναλωτής. Με το ερώτημα αυτό συνδέεται το ζήτημα μέχρι ποίου βαθμού πρέπει να ερμηνεύεται διασταλτικά η έννοια εκ του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, βάσει του οποίου ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή ή προς

πλείονα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή. Στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου είναι ουσιώδης ο καθορισμός των κριτηρίων βάσει των οποίων θα οριοθετηθούν οι ιστότοποι αυτοί μέσω των οποίων ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή και εκείνοι που δεν έχουν την ίδια αποστολή.

52. Πριν την ανάλυση των προδικαστικών ερωτημάτων, θα εξετάσω τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου η διεθνής δικαιοδοσία να καθορίζεται βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001.

1. Προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001

53. Προκειμένου να έχει εφαρμογή το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 πρέπει να πληρούνται τέσσερις προϋποθέσεις.

α) Σύναψη συμβάσεως

54. Η πρώτη προϋπόθεση συνίσταται στο ότι πρέπει να έχει συναφθεί σύμβαση μεταξύ

καταναλωτή και εμπόρου. Αυτό προκύπτει, αφενός, από το γράμμα του άρθρου 15, παράγραφος 1, του κανονισμού 44/2001 το οποίο έχει εφαρμογή «επί συμβάσεων που καταρτίζονται από [...] καταναλωτή»<sup>21</sup>. Η προϋπόθεση αυτή συνάγεται, αφετέρου, από την απόφαση *Isinger*<sup>22</sup>, με την οποία το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 15 του κανονισμού 44/2001 έχει εφαρμογή μόνον εφόσον η υπό κρίση αγωγή αφορά σύμβαση που συνάφθηκε μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία<sup>23</sup>. Στο πλαίσιο του άρθρου αυτού η προϋπόθεση για τη σύναψη της συμβάσεως έγκειται στη σύμπτωση βουλήσεως μεταξύ των μερών όσον αφορά τη σύναψη, βάσει της προτάσεως και της αποδοχής της<sup>24</sup>. Όπως επισήμανε το Δικαστήριο στην απόφαση *Isinger*, δεν απαιτείται εξάλλου να πρόκειται για αμφοτεροβαρή σύμβαση<sup>25</sup>.

έχει συναφθεί εξ αποστάσεως. Μολονότι η εξ αποστάσεως κατάρτιση της συμβάσεως μνημονεύεται σε σχέση με την εφαρμογή του άρθρου αυτού στην κοινή δήλωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής<sup>26</sup>, καθώς και στην εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού Ρώμη I, στην οποία περιλαμβάνεται άνευ μεταβολής η διατύπωση της κοινής δηλώσεως αυτής<sup>27</sup>, το γράμμα του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 δεν θέτει την προϋπόθεση αυτή. Φρονώ ότι μια τέτοια προϋπόθεση, πρωτίστως σε υποθέσεις όπως οι υπό κρίση εν προκειμένω, μπορεί να προκαλέσει προβλήματα<sup>28</sup>. Για παράδειγμα, ένας καταναλωτής μπορεί να προβεί εξ αποστάσεως μόνο σε κράτηση όσον αφορά ξενοδοχειακές ή τουριστικές υπηρεσίες, ενώ η σύμβαση συνάπτεται επί τόπου αργότερα, στον τόπο παροχής των υπηρεσιών. Φρονώ ότι και σ' αυτή την περίπτωση η διεθνής δικαιοδοσία πρέπει να καθορισθεί βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001.

55. Σε σχέση με την προϋπόθεση της συνάψεως της συμβάσεως, πρέπει να εξετασθεί επίσης το ζήτημα, προκειμένου η διεθνής δικαιοδοσία να καθορισθεί βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, αν η σύμβαση πρέπει να

26 — Στην προπαραθεσία με την υποσημείωση 10 κοινή δήλωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με τα άρθρα 15 και 73 του κανονισμού 44/2001 μνημονεύεται ρητώς ότι η σύμβαση πρέπει να καταρτίζεται εξ αποστάσεως.

27 — Η άποψη αυτή υποστηρίζεται και από την Επιτροπή, στο σημείο 31 των γραπτών παρατηρήσεών της επί της υποθέσεως *Hotel Alpenhof*.

28 — Παράδειγμα πιθανής προβληματικής περιπτώσεως είναι αυτή της κλινικής που παρέχει υπηρεσίες στον τομέα της υγείας και η οποία παρακίνητα αδιαμφισβήτητα μέσω του ιστοτόπου της τους καταναλωτές από άλλα κράτη να επιλέξουν τις υπηρεσίες της, πλην όμως επιβάλλει στους καταναλωτές να προσέλθουν για εξέταση πριν από οποιαδήποτε ιατρική πράξη. Ως εκ τούτου, οι καταναλωτές μπορούν να προβούν εξ αποστάσεως (για παράδειγμα, τηλεφωνικά) απλώς σε καθορισμό συναντήσεως για την εξέταση, ενώ η σύμβαση παροχής υπηρεσιών (ιατρική πράξη) θα συναφθεί στον τόπο όπου βρίσκεται η έδρα του παρέχοντος υπηρεσίες. Άλλη πιθανή περίπτωση είναι αυτή του καταναλωτή ο οποίος δεν επιθυμεί να πραγματοποιήσει αγορά μέσω του Διαδικτύου διότι φοβάται τυχόν απάτες με αντικείμενο την πιστωτική κάρτα του, ενώ ο έμπορος δεν δέχεται την πληρωμή με αντικαταβολή ή με τραπεζικό έμβασμα. Στην περίπτωση αυτή ο καταναλωτής μπορεί να λάβει μέσω Διαδικτύου όλες τις πληροφορίες, ενώ μόνον η σύναψη της συμβάσεως θα πραγματοποιηθεί σε άλλο κράτος μέλος, όπου ο έμπορος ασκεί τη δραστηριότητά του.

21 — Η υπογράμμιση δική μου.

22 — Απόφαση *Isinger*, προπαραθεσία στην υποσημείωση 3.

23 — Απόφαση *Isinger*, προπαραθεσία στην υποσημείωση 3 (σκέψεις 52 και 53).

24 — Όσον αφορά τις προϋποθέσεις για τη σύναψη συμβάσεως με καταναλωτή, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, βλ. προτάσεις μου της 11ης Σεπτεμβρίου 2006, στην υπόθεση *Isinger* (προπαραθεσία στην υποσημείωση 3 απόφαση, σημεία 46 επ.).

25 — Προπαραθεσία στην υποσημείωση 3 απόφαση *Isinger* (σκέψη 51). Βλ., επίσης, προπαραθεσίες στην υποσημείωση 24 προτάσεις μου στην ίδια υπόθεση (σημείο 40).

56. Όσον αφορά τις δύο υπό κρίση υποθέσεις, το αιτούν δικαστήριο πρέπει, επομένως, να κρίνει αν πληρούται η προϋπόθεση της συνάψεως συμβάσεως κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001<sup>29</sup>.

β) Σύναψη συμβάσεως με καταναλωτή η οποία εμπίπτει στις εμπορικές ή επαγγελματικές δραστηριότητες του εμπόρου

57. Η δεύτερη προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 είναι η σύναψη συμβάσεως μεταξύ καταναλωτή και προσώπου που ασκεί εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα (εμπόρου<sup>30</sup>). Όσον αφορά και αυτό το ζήτημα, το αιτούν δικαστήριο πρέπει να κρίνει αν πληρούνται οι καθ' ύλην προϋποθέσεις

εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001<sup>31</sup>.

58. Η τρίτη προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 συνίσταται στο ότι η σύμβαση πρέπει να εμπίπτει στο πλαίσιο των εμπορικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων του εμπόρου. Το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εξετάσει αν πληρούται και αυτή η προϋπόθεση<sup>32</sup>.

γ) Άσκηση δραστηριότητας εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή ή κατεύθυνση της δραστηριότητας προς το κράτος αυτό

59. Η τέταρτη προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του

29 — Από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου επί της υποθέσεως Hotel Alpenhof προκύπτει ότι η πρόταση όσον αφορά την κράτηση και η αποδοχή της συντελέστηκαν μέσω ηλεκτρονικών επιστολών και ότι ο αναφερόμενος έκανε πράγματι χρήση των ξενοδοχειακών υπηρεσιών (βλ. σημείο 16 αυτών των προτάσεων). Στην υπόθεση Pammer, όμως, η απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου δεν επισημαίνει ρητώς τον τρόπο συνάψεως της συμβάσεως, αλλά απλώς ότι ο P. Pammer προέβη σε κράτηση με αντικείμενο ταξίδι για δύο άτομα σε επιβατικό πλοίο από την Τεργέστη στην Άνω Ανατολή, ταξίδι η οργάνωση του οποίου ανήκε στη Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG, ενώ για την κράτηση απευθύνθηκε στην ενδιάμεση εταιρία Internationale Frachtschiffreisen Pfeiffer GmbH (βλ. σημείο 10 των προτάσεων αυτών). Ο δικηγόρος του P. Pammer επείσθη, πάντως, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι ο εντολέας του δεν έλαβε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου πληροφορίες προερχόμενες από τον ενδιάμεσο, αλλά ότι απέστειλε ταχυδρομικώς στον ενδιάμεσο υπογεγραμμένη τη σύμβαση.

30 — Βεβαίως, το άρθρο 15 του κανονισμού 44/2001 δεν κάνει χρήση του όρου «έμπορος», αλλά κάνει λόγο για «πρόσωπο που ασκεί εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα». Χάρην απλότητας, θα χρησιμοποιήσω στις προτάσεις αυτές τον όρο «έμπορος».

31 — Αποδεικνύεται ότι η προϋπόθεση αυτή πληρούται στις υπό κρίση υποθέσεις. Στην υπόθεση Pammer ο καταναλωτής σύναψε, με τη μεσολάβηση του ενδιάμεσου, σύμβαση με την εταιρία που έχει αναλάβει τη μεταφορά με εμπορικό πλοίο και η οποία μπορεί, επομένως, να θεωρηθεί ότι είναι το πρόσωπο που ασκεί εμπορική δραστηριότητα. Η εταιρία αυτή, με τη μεσολάβηση του τουριστικού πράκτορα, καθιστά δυνατή στον καταναλωτή την εμπειρία να πραγματοποιήσει ως επιβάτης ένα ταξίδι σε εμπορικό πλοίο, επομένως ασκεί δευτερευόντως και τουριστική δραστηριότητα. Το γεγονός ότι η σύμβαση καταρτίστηκε με τη μεσολάβηση ενδιάμεσου στερείται συναφώς σημασίας. Στην υπόθεση Hotel Alpenhof η σύμβαση συνάφθηκε με ξενοδοχείο που παρέχει ξενοδοχειακές υπηρεσίες και μπορεί να γίνει δεκτό ότι είναι πρόσωπο που ασκεί εμπορική δραστηριότητα.

32 — Από τα στοιχεία που περιέχονται στην απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου μπορεί να συναχθεί ότι πληρούται και αυτή η προϋπόθεση. Στην υπόθεση Pammer, το γεγονός ότι καθίσταται δυνατή στους καταναλωτές η διαβίωση σε εμπορικό πλοίο δεν εμπίπτει βεβαίως στην κύρια εμπορική δραστηριότητα της εταιρίας Reederei Karl Schlüter GmbH & Co K, αλλά πρόκειται, αντιθέτως, για δευτερεύουσα δραστηριότητα, παρά το γεγονός ότι μία από τις δραστηριότητες που ασκεί η επιχείρηση είναι εμπορική. Στην υπόθεση Hotel Alpenhof μπορεί κατ' αυτόν τον τρόπο να γίνει δεκτό ότι η παροχή ξενοδοχειακών υπηρεσιών εμπίπτει στο πλαίσιο της εμπορικής δραστηριότητας του ξενοδοχείου αυτού.

κανονισμού 44/2001 συνίσταται στο ότι ο έμπορος πρέπει να ασκεί την εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα εντός του κράτους μέλους όπου κατοικεί ο καταναλωτής ή να κατευθύνει με κάθε μέσο τη δραστηριότητά του προς αυτό το κράτος μέλος ή προς πλείονα κράτη, μεταξύ των οποίων και το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή. Το ζήτημα αν πληρούται η προϋπόθεση αυτή αποτελεί τον πυρήνα τον προδικαστικών ερωτημάτων στις υπό κρίση υποθέσεις και απαιτεί ανάλυση σε βάθος, την οποία θα εκθέσω κατωτέρω.

2. Ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001

60. Το κύριο ζήτημα της αναλύσεως των υπό κρίση υποθέσεων έγκειται συνεπώς στην εκτίμηση περί του αν έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή ή προς πλείονα κράτη μέλη, μεταξύ των οποίων και το κράτος κατοικίας του καταναλωτή. Κατά την ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, πρέπει να ληφθούν υπόψη πλείονα στοιχεία. Πρέπει καταρχάς να αποδειχθεί, βάσει διαφόρων ερμηνευτικών μεθόδων, μέχρι ποίου βαθμού πρέπει να είναι διασταλτική η ερμηνεία της έννοιας αυτής· εν συνεχεία πρέπει να καθορισθούν τα κριτήρια που ασκούν επιρροή κατά την εξέταση του ζητήματος αν ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, και δη μέσω ιστοτόπου.

61. Στο πλαίσιο της αναλύσεως του ζητήματος αν θα πρέπει ή όχι να ερμηνευθεί διασταλτικά η έννοια της κατευθύνσεως της δραστηριότητας κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, πρέπει καταρχάς να επιλυθούν δύο άλλα ζητήματα. Πρέπει, αφενός, να επιλυθεί το ζήτημα αν απλώς η δυνατότητα προσβάσεως σε ιστότοπο αρκεί για να γίνει δεκτό ότι δραστηριότητα κατευθύνεται κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001. Αφετέρου, πρέπει να εξετασθεί αν, κατά την ερμηνεία της έννοιας αυτής, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των καλούμενων αμφίδρομων και των καλούμενων παθητικών ιστοτόπων. Οι αμφίδρομοι ιστότοποι καθιστούν δυνατή τη σύναψη συμβάσεως απευθείας μέσω Διαδικτύου, όχι όμως και οι παθητικοί<sup>33</sup>.

α) Σημειολογική ερμηνεία, τεολογική ερμηνεία, ερμηνεία βάσει του ιστορικού θεσπίσεως και συστηματική ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας, κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001

62. Ο κανονισμός 44/2001 δεν περιέχει ορισμό της έννοιας της κατευθύνσεως δραστηριότητας. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ο καθορισμός της σημασίας και του

33 — Όσον αφορά τον ορισμό της έννοιας του «αμφίδρομου» και του «παθητικού», βλ. για παράδειγμα Øren, ό.π. (υποσημείωση 4), σ. 684. Βλ., επίσης, Krogholler, ό.π. (υποσημείωση 20), σ. 230, σημείο 23, Gillies, ό.π. (υποσημείωση 4), σ. 397, Gaudemet-Tallon, H., «Le juge compétent», σε Fasquelle, D., Meunier, P., *Le droit communautaire de la consommation: Bilan et perspectives*, La documentation française, Παρίσι, 2002, σ. 228.

περιεχομένου εννοιών ως προς τις οποίες το κοινοτικό δίκαιο δεν παρέχει κανέναν ορισμό πρέπει να γίνεται σύμφωνα με το σύνθημα νόημά τους στην καθημερινή γλώσσα, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο στο οποίο χρησιμοποιούνται και τους σκοπούς των οποίων την επίτευξη επιδιώκει η νομοθεσία της οποίας αποτελούν τμήμα<sup>34</sup>. Λαμβάνοντας υπόψη τη νομολογία αυτή, καθώς και τα στοιχεία που προσκόμισαν οι διάδικοι στις υπό κρίση υποθέσεις, φρονώ ότι πρέπει να εξετασθούν τέσσερις επιλογές όσον αφορά την ερμηνεία: πρώτον, η σημειολογική ερμηνεία και η συνήθης σημασία της έννοιας της κατευθύνσεως δραστηριότητας, δεύτερον, η τελολογική ερμηνεία, τρίτον, η ερμηνεία βάσει του ιστορικού θεσπίσεως της διατάξεως και, τέταρτον, η συστηματική ερμηνεία της έννοιας αυτής.

Απαιτείται, επομένως, ενέργεια του εμπόρου που σκοπεύει και έχει ως αποτέλεσμα την απόκτηση πελατών από άλλα κράτη μέλη<sup>36</sup>. Ερμηνεία, βάσει της οποίας θα γινόταν δεκτό ότι η εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή πρόσβαση στον ιστότοπο αρκεί για να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα κατευθύνεται προς αυτό το κράτος θα καθιστούσε την έννοια της κατευθύνσεως εντελώς κενή περιεχομένου. Διαπιστώνεται, επομένως, βάσει της συνήθους σημασίας της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας, ότι απλώς η δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή. Παράλληλα, από τη σημειολογική ερμηνεία δεν προκύπτει κανένα στοιχείο προς επίρρωση της απόψεως ότι, κατά την ερμηνεία της έννοιας αυτής, πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ των αμφίδρομων και των παθητικών ιστοτόπων, δεδομένου ότι το γράμμα του άρθρου αυτού δεν κάνει μεία διαφορετικών ειδών ιστοτόπων.

63. Βάσει της σημειολογικής ερμηνείας, διαπιστώνεται ότι η συνήθης σημασία της έννοιας της κατευθύνσεως δραστηριότητας προς ένα ή περισσότερα κράτη μέλη συνίσταται στο ότι ο έμπορος δραστηριοποιείται ενεργώς με σκοπό τη σύναψη συμβάσεων με καταναλωτές οι οποίοι έχουν την κατοικία τους εντός αυτού ή αυτών των κρατών μελών<sup>35</sup>.

64. Στο πλαίσιο της τελολογικής ερμηνείας της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας, πρέπει, όπως ορθώς επεσήμανε η Ολλανδική Κυβέρνηση, να σταθμισθεί το συμφέρον του καταναλωτή, ο οποίος επιθυμεί τη διεθνή δικαιοδοσία του δικαστηρίου του τόπου κατοικίας του, και του εμπόρου, ο οποίος δεν επιθυμεί να έχει διεθνή δικαιοδοσία το δικαστήριο αυτό, εφόσον ο έμπορος δεν αποφάσισε συνειδητά να κατευθύνει τη

34 — Βλ., σχετικώς, αποφάσεις της 19ης Οκτωβρίου 1995, C-128/94, Hönig (Συλλογή 1995, σ. I-3389, σκέψη 9), της 27ης Ιανουαρίου 2000, C-164/98 P, DIR International Film κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-447, σκέψη 26), και της 10ης Μαρτίου 2005, C-336/03, easyCar (Συλλογή 2005, σ. I-1947, σκέψη 21).

35 — Βλ. Øren, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 686, ο οποίος υποστηρίζει ότι η κατεύθυνση δραστηριότητας κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 έχει την έννοια ότι ο πωλητής οργανώνει σκόπιμα την εμπορική δραστηριότητά του έτσι ώστε να αποκτήσει συγκεκριμένους πελάτες. Ο ίδιος συγγραφέας (σ. 687) διατείνεται επίσης ότι η έννοια αυτή έχει τη σημασία ότι ο πωλητής ενεργεί με σκοπό τη δημιουργία εμπορικών σχέσεων με πελάτες από συγκεκριμένα κράτη μέλη.

36 — Πρέπει να προστεθεί ότι σημασία έχει συναφώς η αντικειμενική εκτίμηση της δραστηριότητας του εμπόρου και όχι η εκτίμηση των υποκειμενικών σκοπών του οι οποίοι δεν εξωτερικεύθηκαν μέσω συγκεκριμένων πράξεων. Βλ. Øren, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 687.



δραστηριότητά του προς αυτό το κράτος μέλος ή να την ασκήσει εντός αυτού του κράτους. Επομένως, το άρθρο αυτό σκοπεύει να διασφαλίσει την υπέρ του καταναλωτή ειδική βάση διεθνούς δικαιοδοσίας οσάκις η σύμβαση συνδέεται επαρκώς με το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή. Παράλληλα, στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου αυτού, πρέπει να καθίσταται στον έμπορο δυνατή η αποφυγή του ενδεχομένου να υποχρεωθεί να εναγάγει ή να εναχθεί στο κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, μολονότι δεν κατηύθυνε τη δραστηριότητά του προς αυτό το κράτος μέλος και δεν υφίσταται η αναγκαία συνάφεια προς αυτό. Εάν βούληση του νομοθέτη ήταν να καθορίζεται η διεθνής δικαιοδοσία βάσει των ειδικών κανόνων για τις συμβάσεις καταναλωτών απλώς και μόνον επειδή υπάρχει δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο, τότε δεν θα είχε τεθεί ως προϋπόθεση εφαρμογής των διατάξεων αυτών η κατεύθυνση της δραστηριότητας, αλλά η ύπαρξη απλώς του ιστοτόπου<sup>37</sup>. Ως εκ τούτου, βάσει τελεολογικής ερμηνείας συνάγεται

ότι απλώς η δυνατότητα προσβάσεως σε ιστότοπο δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι υφίσταται κατεύθυνση της δραστηριότητας κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001.

65. Φρονώ επίσης ότι η τελεολογική ερμηνεία αποκλείει τη διάκριση μεταξύ αμφίδρομων και παθητικών ιστοτόπων κατά την ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001: αφενός, διότι η κατεύθυνση δραστηριότητας δεν μπορεί να εξαρτάται από το ζήτημα του τεχνικού μέσου συνάψεως της συμβάσεως<sup>38</sup> και, αφετέρου, διότι η διάκριση μεταξύ αμφίδρομων

37 — Επισημαίνεται επίσης ότι στην αρχική πρόταση κανονισμού που κατέληξε στην έκδοση του κανονισμού 44/2001 (προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 9) με τη δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη επισημαινόταν ότι το ηλεκτρονικό εμπόριο εμπορευμάτων και υπηρεσιών με μέσα για τα οποία υπάρχει δυνατότητα προσβάσεως εντός άλλου κράτους μέλους συνιστά δραστηριότητα η οποία κατευθύνεται προς αυτό το κράτος μέλος. Εφόσον ο καταναλωτής κατοικεί στο κράτος μέλος αυτό πρέπει να απολαύει της προστασίας που παρέχεται βάσει του κανονισμού σε περίπτωση κατά την οποία συνάπτεται σύμβαση με ηλεκτρονικά μέσα. Η αιτιολογική σκέψη αυτή μπορούσε να ερμηνευθεί ως έχουσα την έννοια ότι απλώς η δυνατότητα προσβάσεως, εντός του κράτους μέλους της κατοικίας του καταναλωτή, στον ιστότοπο αρκεί για να καθορίζεται η διεθνής δικαιοδοσία βάσει των ειδικών κανόνων περί συμβάσεων καταναλωτών. Πάντως, αυτή η αιτιολογική σκέψη απαλειφθηκε στη συνέχεια της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας, στοιχείο που συνηγορεί κατ' ανάγκη υπέρ της απόψεως ότι απλώς η δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι υφίσταται κατεύθυνση της δραστηριότητας κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001.

38 — Όσον αφορά τη νομική θεωρία, βλ. Montero, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 335, που επισημαίνει ότι το γεγονός ότι μια σύμβαση δεν καταρτίστηκε με το ίδιο μέσο που είχε χρησιμοποιήσει ο καταναλωτής για να ενημερωθεί όσον αφορά την πρόταση δεν αποκλείει την προστασία της οποίας απολαύει ο καταναλωτής βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001. Βλ., επίσης, Mankowski, *Neues zum «Ausrichten»...*, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 242. Gaudemet-Tallon, H., *Le juge compétent* (προπαρατεθέν στην υποσημείωση 33), σ. 228. Πρέπει να προστεθεί ότι, σε περίπτωση κατά την οποία η σύμβαση καταρτίστηκε εξ αποστάσεως, μπορεί να καταρτίστηκε με οποιοδήποτε τεχνικό μέσο επιτρέπει την κατάρτιση της συμβάσεως. Βάσει του άρθρου 2, παράγραφος 4, της οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (ΕΕ L 144 της 4.6.1997, σ. 19), ως μέσο επικοινωνίας εξ αποστάσεως νοείται «κάθε μέσο το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί, χωρίς την αυτοπρόσωπη και ταυτόχρονη παρουσία του προμηθευτή και του καταναλωτή, για τη σύναψη συμβάσεως μεταξύ τους». Κατά το παράρτημα I της οδηγίας αυτής, το τηλέφωνο, το ηλεκτρονικό ταχυδρόμιο και η τηλεομοιοτυπία ανήκουν στα μέσα επικοινωνίας.

και παθητικών ιστοτόπων είναι στην πράξη δυσχερής<sup>39</sup>.

66. Από την ερμηνεία βάσει του ιστορικού θεσπίσεως προκύπτει ότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 αντικατέστησε τη διάταξη του άρθρου 13, παράγραφος 1, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών, η οποία είχε εφαρμογή επί συμβάσεων με αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών ή την προμήθεια εμπορευμάτων εφόσον, πριν από την κατάρτιση της σύμβασως, έγινε εντός του κράτους της κατοικίας του καταναλωτή ειδική προσφορά ή διαφήμιση και ο καταναλωτής προέβη εντός του κράτους αυτού στις απαραίτητες για την κατάρτιση της σύμβασως πράξεις. Το περιεχόμενο του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 τροποποιήθηκε σε σχέση με το άρθρο 13, παράγραφος 1, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών προκειμένου να διασφαλισθεί μεγαλύτερη προστασία των καταναλωτών έναντι των νέων μέσων επικοινωνίας και της αναπτύξεως του ηλεκτρονικού εμπορίου<sup>40</sup>. Το άρθρο αυτό του κανονισμού έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής απ' ό,τι το προπαρατεθέν άρθρο της Συμβάσεως, καθόσον δεν αφορά μόνον τις συμβάσεις παροχής υπηρεσιών ή προμήθειας εμπορευμάτων, αλλά αντιθέτως όλες τις συμβάσεις και καθόσον παράλληλα εξαλείφει την προϋπόθεση περί του ότι ο καταναλωτής πρέπει να έχει προβεί σε όλες τις αναγκαίες πράξεις για την κατάρτιση σύμβασως εντός του κράτους μέλους κατοικίας του. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο καθορισμός του τόπου

τελέσεως των πράξεων αυτών μπορεί να είναι δυσχερής, ιδίως όσον αφορά τις συμβάσεις που καταρτίζονται μέσω Διαδικτύου. Για να αποδειχθεί ότι υφίσταται σύνδεσμος μεταξύ της σύμβασως και του κράτους μέλους της κατοικίας του καταναλωτή είναι, συνεπώς, καθοριστικό ο έμπορος είτε να ασκεί τη δραστηριότητά του εντός του κράτους μέλους όπου κατοικεί ο καταναλωτής είτε να την κατευθύνει προς το κράτος αυτό. Η έννοια της κατευθύνσεως δραστηριότητας κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 περιλαμβάνει συνεπώς, πέραν των παραδοσιακών μορφών διαφήμισεως των εμπορικών δραστηριοτήτων εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή, οι οποίες ενέπιπταν και στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 13, παράγραφος 1, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών<sup>41</sup>, και την κατεύθυνση δραστηριότητας μέσω ιστοτόπου προς το κράτος μέλος όπου κατοικεί ο καταναλωτής<sup>42</sup>.

67. Μολονότι το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 τροποποιήθηκε προκειμένου να περιλάβει στο πεδίο εφαρμογής του τις συμβάσεις που συνάπτονται στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού

39 — Βλ. σχετικές, στη νομική θεωρία, Mankowski, Neues zum «Ausrichten»..., όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 239. Βλ., επίσης, Rauscher, όπ.π. (υποσημείωση 20), σ. 288, σημείο 15.

40 — Βλ. προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 9 πρόταση κανονισμού (ΕΚ) του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις. Βλ., επίσης, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 3 απόφαση IIsinger (σκέψη 50).

41 — Όσον αφορά την προϋπόθεση της κατευθύνσεως της δραστηριότητας προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, επισημαίνεται ότι το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 περιλαμβάνει πάντα —σε σχέση με το άρθρο 13, παράγραφος 1, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών— και τις παραδοσιακές μορφές διαφήμισεως των εμπορικών δραστηριοτήτων εντός του κράτους μέλους της κατοικίας του καταναλωτή, όπως είναι η διαφήμιση στον Τύπο, στο ραδιόφωνο ή στην τηλεόραση εντός του κράτους μέλους αυτού. Όσον αφορά τις διάφορες μορφές διαφήμισεως βλ. ερμηνεία του άρθρου 13, παράγραφος 1, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών, η οποία δόθηκε με την απόφαση της 11ης Ιουλίου 2002, C-96/00, Gabriel (Συλλογή 2002, σ. I-6367, σκέψη 44). Για τη νομική θεωρία, βλ., επίσης, Nielsen, όπ.π. (υποσημείωση 20), σ. 316, σημείο 33.

42 — Το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 κάνει ρητώς λόγο για κατεύθυνση της δραστηριότητας «με οποιοδήποτε μέσο». Όσον αφορά τη νομική θεωρία, βλ. ομοίως Mankowski, Neues zum «Ausrichten»..., όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 239.

εμπορίου, δεν είναι δυνατό να συναχθεί πέραν πάσης αμφιβολίας από την ερμηνεία βάσει του ιστορικού θεσπίσεως η σημασία και το περιεχόμενο της έννοιας της κατευθύνσεως δραστηριότητας μέσω ιστοτόπου. Κατά την έκδοση του κανονισμού 44/2001, η διατύπωση του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', προκαλούσε διαφωνίες, τα δε θεσμικά όργανα δεν κατέστη δυνατό να καταλήξουν σε συμφωνία σχετικά με το μέχρι ποίου σημείου θα έπρεπε να ερμηνευθεί διασταλτικά η έννοια της κατευθύνσεως της δραστηριότητας. Επιπλέον, κυρίως οι επιχειρήσεις αντέδρασαν αρνητικά στη θέσπιση της διατάξεως, λόγω του φόβου ότι η υπερβολικά διασταλτική ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας ενδέχεται να αποθαρρύνει τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο για λόγους διαφήμισης ή προωθήσεως των δραστηριοτήτων τους<sup>43</sup>.

68. Στην αρχική πρόταση κανονισμού<sup>44</sup> η διατύπωση του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', ήταν πανομοιότυπη αυτής του νυν ισχύοντος κανονισμού. Στην αιτιολογική έκθεση της προτάσεως αυτής, η Επιτροπή διατείνεται ότι η έννοια της ασκήσεως ή κατευθύνσεως δραστηριότητας προς συγκεκριμένο κράτος μέλος χρησιμοποιείται προκειμένου το άρθρο αυτό να έχει εφαρμογή στην περίπτωση συμβάσεων καταναλωτών που

συνάπτονται μέσω αμφίδρομου ιστοτόπου εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή<sup>45</sup>. Με την αιτιολογική έκθεση αυτή επισημαινόταν επίσης ότι απλώς το γεγονός ότι ο καταναλωτής έλαβε γνώση της δυνατότητας να του παρασχεθούν υπηρεσίες ή να αγοράσει εμπορεύματα μέσω ιστοτόπου δεν αρκεί για να καθορισθεί η διεθνής δικαιοδοσία βάσει του άρθρου αυτού<sup>46</sup>. Από την αιτιολογική έκθεση του κανονισμού μπορεί κατ' αυτόν τον τρόπο να συναχθεί ότι η διάκριση μεταξύ των ιστοτόπων που εμπίπτουν στην έννοια της κατευθύνσεως δραστηριότητας και αυτών που δεν εμπίπτουν στην έννοια αυτή διενεργείται βάσει του κριτηρίου του *αμφίδρομου χαρακτήρα* του ιστοτόπου και, επομένως, βάσει του αν ο ιστοτόπος καθιστά δυνατή την άμεση σύναψη συμβάσεως.

69. Στο πλαίσιο της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή τάχθηκε υπέρ της διατηρήσεως της διατύπωσεως του άρθρου 13, παράγραφος 1, σημείο 3, της Συμβάσεως των Βρυξελλών, πλην όμως το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρότεινε η έννοια της κατευθύνσεως της δραστηριότητας να οριστεί κατά τρόπο που να προϋποθέτει ότι ο έμπορος πρέπει να κατευθύνει *σκοπίμως* τη δραστηριότητά του σε σημαντικό βαθμό προς άλλο κράτος μέλος<sup>47</sup>. για να αποφανθεί ότι ο έμπορος κατηύθυνε τη δραστηριότητά του κατ' αυτόν τον τρόπο,

43 — Βλ. γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής για την «Πρόταση Κανονισμού (ΕΚ) του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις» [COM(1999) 348 τελικό – 99/0154 (CNS)], σημείο 4.2.1 σε 2.2.2. Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υπογράμμισε επίσης στο έγγραφο αυτό ότι η διατύπωση της προτάσεως κανονισμού («κατευθύνει με οποιοδήποτε μέσο τις δραστηριότητές του προς αυτό το κράτος μέλος») δεν είναι επαρκώς σαφής για να δημιουργήσει εμπιστοσύνη στους συμβαλλομένους και τάχθηκε υπέρ της διατήρησεως της διατύπωσεως του άρθρου 13 της Συμβάσεως των Βρυξελλών.

44 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 9.

45 — Βλ. προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 9 πρόταση κανονισμού (ΕΚ) του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, σ. 17.

46 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 9 πρόταση κανονισμού (ΕΚ) του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις, σ. 17 και 18.

47 — Για μία κριτική θεώρηση του κριτηρίου της σκόπιμης κατευθύνσεως σε σημαντικό βαθμό, βλ., στη νομική θεωρία, για παράδειγμα Fahah, Y., «Allocation of jurisdiction and the internet in EU law», *European Law Review*, αριθ. 2/2008, σ. 267.

το εθνικό δικαστήριο πρέπει να εξετάσει το σύνολο των περιστάσεων της υποθέσεως, ιδίως δε όλες τις προσπάθειες του εμπόρου να εμποδίσει τη σύναψη συμβάσεων με καταναλωτές οι οποίοι έχουν την κατοικία τους σε συγκεκριμένα κράτη μέλη<sup>48</sup>. Η Επιτροπή δεν υιοθέτησε τον ορισμό αυτόν στην τροποποιημένη πρόταση<sup>49</sup>.

70. Εξαιτίας ορισμένων διαφωνιών και ασυμφωνιών ως προς την ερμηνεία του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, το Συμβούλιο και η Επιτροπή, κατόπιν της θεσπίσεως του κανονισμού 44/2001, εξέδωσαν κοινή θέση με την οποία επισημαίνεται ότι απλώς και μόνον η δυνατότητα προσβάσεως σε ιστότοπο δεν αρκεί για να τύχει εφαρμογής το άρθρο 15 του κανονισμού 44/2001, αλλά, αντιθέτως, πρέπει αυτός ο ιστότοπος να παρακινεί στη σύναψη συμβάσεως εξ αποστάσεως, ενώ απαιτείται να συναφθεί πράγματι εξ αποστάσεως σύμβαση ως προς τούτο, η γλώσσα ή το νόμισμα

που χρησιμοποιείται στον ιστότοπο είναι στοιχεία που στερούνται σημασίας<sup>50</sup>.

71. Διαπιστώνεται, συνεπώς, σύμφωνα με ερμηνεία βάσει του ιστορικού θεσπίσεως του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, ότι απλώς η δυνατότητα προσβάσεως σε ιστότοπο, εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή, δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα κατευθύνεται προς αυτό το κράτος μέλος. Η ερμηνεία βάσει του ιστορικού θεσπίσεως είναι λιγότερο σαφής όσον αφορά τη διάκριση μεταξύ αμφίδρομων και παθητικών ιστοτόπων.

72. Στο πλαίσιο της συστηματικής ερμηνείας μπορεί να γίνει δεκτό ότι ο κανονισμός 44/2001 πρέπει να ερμηνεύεται ομοίομορφα σε σχέση με τον κανονισμό Ρώμη Ι<sup>51</sup>. Συγκεκριμένα, κατά την έβδομη αιτιολογική σκέψη

48 — Πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [COM(1999) 348 τελικό, C5-0169/1999 – 1999/0154 (CNS)] [EE C 146 της 17.5.2001, σ. 94], τροπολογία 37 στο άρθρο 15. Καταρχάς, προτάθηκε μια πολύ πιο ευρεία διατύπωση, βάσει της οποίας το κριτήριο της κατευθύνσεως της δραστηριότητας αντικαθίσταται από το κριτήριο να έχει συναφθεί εξ αποστάσεως σύμβαση με καταναλωτή κάτοικο άλλου κράτους μέλους βλ. έκθεση περί της προτάσεως κανονισμού του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [COM(1999) 348 τελικό, C5-0169/1999 – 1999/0154 (CNS)], τροπολογία 23 στο άρθρο 15. Η τροπολογία αυτή δεν εγκρίθηκε από το Κοινοβούλιο βλ. αποτέλεσμα της ψηφοφορίας επί της τροπολογίας 23 (EE C 146 της 17.5.2001, σ. 41).

49 — Στην αιτιολογική έκθεση, η Επιτροπή επεσήμανε ότι αφεναυτής η ύπαρξη συμβάσεως με καταναλωτή αποτελεί σαφή ένδειξη περί του ότι ο έμπορος κατηύθυνε τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή (βλ. τροποποιημένη πρόταση κανονισμού του Συμβουλίου για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις [COM(2000) 689 τελικό, σ. 6]). Αυτή η αιτιολογική έκθεση της Επιτροπής καταδεικνύει ότι απλώς η ύπαρξη (παθητικού) ιστότοπου αρκεί για να καθοριστεί η διεθνής δικαιοδοσία βάσει των ειδικών κανόνων για τις συμβάσεις καταναλωτών. Για κριτική της απόψεως αυτής στη νομική θεωρία, βλ. Ören, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 682 και 683.

50 — Βλ. προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10 κοινή δήλωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με τα άρθρα 15 και 73 του κανονισμού 44/2001.

51 — Στο πλαίσιο της συστηματικής ερμηνείας, πρέπει να προστεθεί, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, ότι για την ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως δραστηριότητας κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, δεν ασκούν επιρροή οι κατευθυντήριες γραμμές για τους κάθετους περιορισμούς [EE C 291 της 13.10.2000, σ. 1, και σχέδιο τροποποιήσεως των κατευθυντήριων γραμμών για τους κάθετους περιορισμούς (SEC(2009) 946)], στο πλαίσιο των οποίων η διαφήμιση και η πώληση μέσω Διαδικτύου θεωρούνται ότι αποτελούν «παθητική» πώληση (βλ. σημεία 50 και 51 των νυν ισχυουσών κατευθυντήριων γραμμών και σημεία 50 και 51 του σχεδίου τροποποιήσεως των κατευθυντήριων γραμμών σε συνδυασμό με το άρθρο 4, στοιχείο δ', του κανονισμού (ΕΚ) 2790/1999 της Επιτροπής, της 22ας Δεκεμβρίου 1999, για την εφαρμογή του άρθρου 81, παράγραφος 3, της Συνθήκης σε ορισμένες κατηγορίες κάθετων συμφωνιών και εναρμοσιμικών πρακτικών (EE L 336 της 29.12.1999, σ. 21), και το άρθρο 4, στοιχείο δ', του σχεδίου τροποποιήσεως του κανονισμού [C(2009) 5365/2]]. Ο ορισμός συγκεκριμένης πώλησεως ως «παθητικής» σκεπεί συγκεκριμένα να αποτρέπει έναν προμηθευτή να περιορίσει αυτό το είδος πώλησεως αποκλειστικά σε ορισμένο έδαφος ή ομάδα αγοραστών, κατά παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ. Το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 έχει εντελώς διαφορετικό σκοπό: να καθιερώσει κανόνες περί καθορισμού της διεθνούς δικαιοδοσίας οι οποίοι θα είναι ευνοϊκότεροι για τον καταναλωτή, ο οποίος τεκμαίρεται ότι είναι το ασθενέστερο από τα συμβαλλόμενα μέρη.

του κανονισμού Ρώμη I, «το καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής και οι διατάξεις του [κανονισμού]» πρέπει να είναι σύμφωνα με τον κανονισμό 44/2001. Κατά την ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, το Δικαστήριο δεν πρέπει να ερμηνεύσει την έννοια αυτή κατά τρόπο αντίθετο προς τη σημασία και τον σκοπό του κανονισμού Ρώμη I.

ιστότοπο δεν ασκούν επιρροή». Επομένως, από την αιτιολογική σκέψη αυτή συνάγεται με απόλυτη σαφήνεια ότι απλώς η δυνατότητα προσβάσεως σε ιστότοπο δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι εφαρμόζεται το άρθρο 15 του κανονισμού 44/2001. Επιπροσθέτως, στην αιτιολογική σκέψη αυτή δεν γίνεται διάκριση μεταξύ αμφίδρομων και παθητικών ιστοτόπων και, επομένως, συνάγεται ότι ένας έμπορος μπορεί να κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή μέσω οιασδήποτε από τα δύο είδη ιστοτόπων<sup>52</sup>.

73. Στην εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού Ρώμη I επισημαίνεται ότι η ανάγκη υπάρξεως συνοχής ως προς τον κανονισμό 44/2001 επιτάσσει την παραπομπή στην έννοια της «κατευθυνόμενης δραστηριότητας» ως «[προϋποθέσεως] εφαρμογής του κανόνα προστασίας του καταναλωτή» και την ομοιόμορφη ερμηνεία της έννοιας αυτής στον κανονισμό 44/2001 και στον κανονισμό Ρώμη I. Σχετικώς, η αιτιολογική σκέψη αυτή παραπέμπει ρητώς στην κοινή δήλωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με το άρθρο 15 του κανονισμού 44/2001, όπου επισημαίνεται ότι «προκειμένου να τύχει εφαρμογής το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', δεν αρκεί μια επιχείρηση να κατευθύνει τις δραστηριότητές της προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή [...], αλλά πρέπει και να συναφθεί σύμβαση στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων αυτών», καθώς και ότι «η δυνατότητα απλώς προσβάσεως σε ιστότοπο δεν αρκεί για να καταστήσει εφαρμοστέο το άρθρο 15, καθόσον απαιτείται επίσης ο ιστότοπος να παρακινεί στην εξ αποστάσεως σύναψη συμβάσεως, πρέπει δε να συναφθεί πράγματι εξ αποστάσεως σύμβαση». επισημαίνεται επίσης ότι «η γλώσσα και το νόμισμα που χρησιμοποιούνται στον

74. Φρονώ ότι από τη σημειολογική και την τελολογική ερμηνεία, την ερμηνεία βάσει του ιστορικού θεσπίσεως και τη συστηματική ερμηνεία της έννοιας της κατευθύνσεως της δραστηριότητας, κατά το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, μπορούν να συναχθούν δύο συμπεράσματα. Αφενός, διαπιστώνεται πέραν πάσης αμφιβολίας ότι απλώς η δυνατότητα προσβάσεως σε ιστότοπο εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα κατευθύνεται προς αυτό το κράτος, κατά την

52 — Πρέπει να προστεθεί ότι στην αιτιολογική έκθεση της προτάσεως που κατέληξε στην έκδοση του κανονισμού Ρώμη I επισημαίνεται ότι οι ιστότοποι μέσω των οποίων ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή «δεν είναι κατ' ανάγκη αμφίδρομοι» και ότι ο ιστότοπος που παρακινεί τους αγοραστές να αποστείλουν παραγγελίες με τηλεμοιοτυπία σκοπεύει ακριβώς στη σύναψη συμβάσεων εξ αποστάσεως. Πρόκειται για επιχείρημα που ενισχύει την άποψη ότι η κατεύθυνση της δραστηριότητας δεν μπορεί να περιοριστεί αποκλειστικά στους αμφίδρομους ιστοτόπους, αλλά ότι, αντιθέτως, πρόκειται για ευρύτερη έννοια.

έννοια του εν λόγω άρθρου<sup>53</sup>. Αφετέρου, διαπιστώνεται –εξαιρουμένης της ερμηνείας βάσει του ιστορικού θεσπίσεως– ότι, κατά την εξέταση του ζητήματος αν η δραστηριότητα κατευθύνεται κατά την έννοια του άρθρου αυτού, ο αμφίδρομος ή παθητικός χαρακτήρας του ιστοτόπου στερείται σημασίας<sup>54</sup>.

β) Κριτήρια που καθιστούν δυνατό το να καθορισθεί αν έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001

75. Ακολούθως, θα προσδιορισθούν τα κριτήρια εκτιμήσεως βάσει των οποίων μπορεί να καθορισθεί αν ένας έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του, μέσω ιστοτόπου, προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή.

76. Η έννοια της κατευθύνσεως δραστηριότητας δεν είναι, επομένως, τόσο ευρεία όσο η απλή δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο· η δραστηριότητα μπορεί να κατευθύνεται ταυτόχρονα τόσο μέσω αμφίδρομου όσο και μέσω παθητικού ιστοτόπου. Η διάκριση μεταξύ ιστοτόπου μέσω του οποίου έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή και ιστοτόπου μέσω του οποίου δεν κατευθύνει τη δραστηριότητά του πρέπει να διενεργείται κατά περίπτωση από το εθνικό δικαστήριο<sup>55</sup>, πλην όμως το Δικαστήριο οφείλει να του παράσχει σαφή κριτήρια βάσει των οποίων το εθνικό δικαστήριο θα κρίνει αν ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή.

53 — Βλ. σχετικά στη νομική θεωρία, για παράδειγμα, Gaudemet-Tallon, *Compétence et exécution*, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 230, σημείο 286, Geimer, R., Schütze, R. A., *Europäisches Zivilverfahrensrecht: Kommentar zur EuGVVO, EuEheVO, EuZustellungsVO, EuInsVO, EuVTVO, zum Lugano-Übereinkommen und zum nationalen Kompetenz- und Anerkennungsrecht*, 3η έκδοση, Beck, Μόναχο, 2010, σ. 335, σημείο 38, Droz, G., Gaudemet-Tallon, H., «La transformation de la Convention de Bruxelles du 27 septembre 1968 en Règlement du Conseil concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière civile et commerciale», *Revue critique de droit international privé*, αριθ. 4/2001, σ. 638, σημείο 45, Sinay-Cytermann, A., *La protection de la partie faible en droit international privé, σε Mélanges en l'honneur de Paul Lagarde – Le droit international privé: esprit et méthodes*, Dalloz, Παρίσι, 2005, σ. 743.

54 — Βλ. σχετικά στη νομική θεωρία, για παράδειγμα, Kropholler, όπ.π. (υποσημείωση 20), σ. 231, σημείο 24, ο οποίος επισημαίνει ότι ένας παθητικός ιστότοπος που δεν περιέχει μόνο διαφημίσεις, αλλά, αντιθέτως, παρακινεί και στη σύναψη συμβάσεως δι' αλληλογραφίας, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή με τηλεομοιοτυπία πρέπει νομικά να υπαχθεί στο ίδιο καθεστώς με έναν αμφίδρομο ιστότοπο. Βλ., επίσης, Mankowski, *Neues zum «Ausrichten»*, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 239 επ., Montero, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 334, Geimer/Schütze, όπ.π. (υποσημείωση 53), σ. 335, σημείο 38, Gaudemet-Tallon, H., *Le juge compétent*, όπ.π. (υποσημείωση 33), σ. 228.

55 — Στο πλαίσιο διαδικασίας για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, η οποία στηρίζεται σε σαφή διάκριση της διαδικασίας του εθνικού δικαστηρίου και του Δικαστηρίου, η εκτίμηση των πραγματικών περιστάσεων εναπόκειται αποκλειστικά στο εθνικό δικαστήριο. Βλ. σχετικά, για παράδειγμα, αποφάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 2007, C-341/05, Laval un Parteneri (Συλλογή 2007, σ. I-11767, σκέψη 45), της 22ας Οκτωβρίου 2009, C-261/08 και C-348/08, Zurita García κ.λπ. (Συλλογή 2009, σ. I-10143, σκέψη 34), και της 16ης Ιουλίου 2009, C-537/07, Gómez-Limón Sánchez-Camacho (Συλλογή 2009, σ. I-6525, σκέψη 24).

77. Φρονώ ότι πλείονα κριτήρια ασκούν επιρροή κατά την εκτίμηση περί του αν έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή.

εμπορεύματα και τις υπηρεσίες που παρέχει ο έμπορος. Όσον αφορά τους αμφίδρομους ιστοτόπους, σημασία έχει και η δυνατότητα του καταναλωτή, κατά τη σύναψη της συμβάσεως, να επιλέξει, αναφέροντας τη διεύθυνσή του, μεταξύ περισσότερων κρατών μελών, περιλαμβανομένου και του κράτους μέλους κατοικίας του.

78. Καταρχάς, πρέπει να ληφθεί υπόψη το περιεχόμενο του ιστοτόπου ως είχε κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως. Πρέπει να εξετασθεί αν προκύπτει από τον ιστότοπο ότι ο έμπορος εκουσίως επιδίωξε να συνάψει εξ αποστάσεως συμβάσεις με καταναλωτές που κατοικούν σε άλλα κράτη μέλη: αν τους παρακινεί και τους ενθαρρύνει δηλαδή να συνάψουν εξ αποστάσεως σύμβαση. Έχουν σημασία συναφώς τα εξής στοιχεία, εφόσον δημοσιοποιούνται στον ιστότοπο: αναγραφή του κωδικού διεθνούς κλήσεως πριν τον αριθμό τηλεφώνου ή τον αριθμό τηλεομοιοτύπου ή αναγραφή ειδικού τηλεφωνικού αριθμού παροχής βοήθειας και ενημέρωσης για τους καταναλωτές της αλλοδαπής<sup>56</sup>. επισήμανση του δρομολογίου για τη μετάβαση από άλλα κράτη μέλη στον τόπο όπου ο έμπορος ασκεί τη δραστηριότητά του (για παράδειγμα, όσον αφορά την οδική μετάβαση, τις διεθνείς σιδηροδρομικές συνδέσεις, επισήμανση των εγγύτερων αεροδρομίων): ύπαρξη δυνατότητας να εξακριβωθεί το διαθέσιμο απόθεμα συγκεκριμένου εμπορεύματος ή η δυνατότητα παροχής συγκεκριμένης υπηρεσίας<sup>57</sup>. δυνατότητα του καταναλωτή να λαμβάνει ως συνδρομητής τακτικά ειδήσεις σχετικά με τα

79. Αντιθέτως, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, απλώς η αναγραφή ηλεκτρονικής διεύθυνσεως στον ιστότοπο δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα κατευθύνεται κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001. Συγκεκριμένα, η ηλεκτρονική διεύθυνση πρέπει να αναγράφεται κατά τρόπο σύμφωνο με το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας περί ηλεκτρονικού εμπορίου. Ομοίως, η αναγραφή άλλων στοιχείων τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα ταχείας επαφής και άμεσης και ουσιαστικής επικοινωνίας δεν συνεπάγεται αφεαυτής ότι η δραστηριότητα κατευθύνεται προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, διότι στην πραγματικότητα η αναγραφή αυτή είναι υποχρεωτική<sup>58</sup>. Εάν τα στοιχεία αυτά αρκούσαν για να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα κατευθύνεται, στην κατηγορία αυτή θα ενέπιπτε οποιοσδήποτε ιστότοπος, αποτελεσμα αντίθετο προς τον σκοπό του άρθρου 15,

56 — Για παράδειγμα, αν ο έμπορος παρέχει στους καταναλωτές της ημεδαπής τηλεφωνικό αριθμό επί πληρωμή, στους δε καταναλωτές της αλλοδαπής κατά κανόνα τηλεφωνικό αριθμό με το πρόθεμα διεθνούς κλήσεως.

57 — Όσον αφορά τις ξενοδοχειακές υπηρεσίες, πρόκειται, για παράδειγμα, για την επιλογή «αναίτηση/κράτηση», που καθιστά δυνατό να διαπιστωθεί αν υπάρχουν διαθέσιμα δωμάτια για συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

58 — Βάσει της αποφάσεως της 16ης Οκτωβρίου 2008, C-298/07, Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände (Συλλογή 2008, σ. I-7841, σκέψη 40 και διατακτικό), το άρθρο 5, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας για το ηλεκτρονικό εμπόριο έχει την έννοια ότι ο παρέχων υπηρεσίες οφείλει να επισημαίνει, πριν τη σύναψη συμβάσεως, εκτός από τη διεύθυνση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, και άλλες πληροφορίες που παρέχουν τη δυνατότητα ταχείας επαφής και άμεσης και ουσιαστικής επικοινωνίας.

παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001.

80. Πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη οι εμπορικές πράξεις που συνάφθηκαν στο παρελθόν με καταναλωτές άλλων κρατών μελών. Πρέπει να εξετασθεί αν ο έμπορος έχει συνάψει κατά το παρελθόν συμβάσεις με καταναλωτές άλλων κρατών μελών<sup>59</sup>. Στο πλαίσιο της εφαρμογής του κριτηρίου αυτού, τίθεται βεβαίως το ζήτημα σχετικά με το ποιο ποσοστό πελατών (καταναλωτών) πρέπει να έχει ο έμπορος σε ορισμένο κράτος μέλος προκειμένου να γίνει δεκτό ότι κατευθύνει τη δραστηριότητα προς αυτό το κράτος μέλος. Φρονώ ότι αυτό εξαρτάται από τις περιστάσεις της υποθέσεως. Εφόσον ο έμπορος συνάπτει συνήθως εξ αποστάσεως συμβάσεις με καταναλωτές ορισμένου κράτους μέλους, δεν υφίσταται αμφιβολία για το ότι κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος αυτό. Η επίλυση του ζητήματος αυτού είναι δυσχερέστερη σε περίπτωση κατά την οποία ο έμπορος έχει συνάψει σύμβαση με ένα μόνον καταναλωτή σε συγκεκριμένο κράτος μέλος. Κατά κανόνα, αφεαυτής και ανεξαρτήτως άλλων κριτηρίων, η σύναψη συμβάσεως με ένα μόνον καταναλωτή από συγκεκριμένο κράτος μέλος δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα κατευθύνεται προς αυτό το κράτος μέλος<sup>60</sup>. Εάν το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 ερμηνευόταν ως έχον την έννοια ότι η σύναψη συμβάσεως συνεπάγε-

ται την κατεύθυνση της δραστηριότητας<sup>61</sup>, τότε θα καθίστατο άνευ περιεχομένου η έννοια της κατευθύνσεως της δραστηριότητας, η οποία προϋποθέτει ενεργό προσπάθεια του εμπόρου για τη σύναψη συμβάσεων με καταναλωτές από άλλα κράτη μέλη. Πάντως, αν η κατεύθυνση της δραστηριότητας προς ορισμένο κράτος μέλος ενισχύεται από άλλα κριτήρια μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο έμπορος, καθόσον ε γνώριζε ότι θα συνάπτει σύμβαση με καταναλωτή από άλλο κράτος μέλος, απέδειξε ότι προετίθετο να κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή.

81. Όσον αφορά τη γλώσσα η οποία χρησιμοποιείται στον ιστότοπο, στην κοινή δήλωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με το άρθρο 15 του κανονισμού 44/2001<sup>62</sup>, την οποία περιέλαβε και ο κανονισμός Ρώμη Ι στην εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη του, επισημαίνεται ότι η γλώσσα που χρησιμοποιείται στον ιστότοπο στερείται σημασίας. Είναι, πάντως, δυνατό να υποστηριχθεί ότι γλώσσα μπορεί σε περιορισμένες περιπτώσεις να αποτελεί ένδειξη για το ότι η δραστηριότητα κατευθύνεται προς ορισμένο κράτος μέλος ή προς πλείονα κράτη μέλη. Κατά τη γνώμη μου, το κριτήριο της γλώσσας μπορεί να ασκεί επιρροή από δύο απόψεις.

82. Αφενός, εάν στον ιστότοπο χρησιμοποιείται μόνο μια γλώσσα η οποία δεν είναι

59 — Είναι, για παράδειγμα, δυνατό, ο έμπορος να επισημαίνει στον ιστότοπό του ότι είχε ήδη πελάτες από μεγάλο αριθμό κρατών μελών ή να δημοσιεύει στον ιστότοπο μαρτυρίες πελατών από διάφορα κράτη μέλη.

60 — Βλ., σχετικώς στη νομική θεωρία, Geimer/Schütze, όπ.π. (υποσημείωση 53), σ. 335, σημείο 38.

61 — Στη νομική θεωρία, η ερμηνεία αυτή υποστηρίζεται από τον Farah, όπ.π. (υποσημείωση 47), σ. 267.

62 — Βλ. προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10 κοινή δήλωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής σχετικά με τα άρθρα 15 και 73 του κανονισμού 44/2001.



ιδιαίτερα διαδεδομένη και η οποία είναι επίσημη γλώσσα μόνο σε ορισμένα κράτος μέλος, το γεγονός αυτό μπορεί να αποτελεί ένδειξη για το ότι ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του αποκλειστικά προς αυτό το κράτος μέλος<sup>63</sup>. Το κριτήριο αυτό μπορεί βεβαίως να αποδειχθεί προβληματικό, διότι εγείρει το ζήτημα αν ένας ιστότοπος απευθύνεται αποκλειστικά στους καταναλωτές εντός του κράτους μέλους του οποίου η γλώσσα αυτή είναι η επίσημη ή και προς άτομα που ζουν σε άλλα κράτη μέλη και τα οποία ομιλούν τη γλώσσα αυτή<sup>64</sup>. Το επιχείρημα αυτό μπορεί, πάντως, να αντικρουσθεί βάσει της σημειολογικής ερμηνείας του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001: κατά το άρθρο αυτό, απαιτείται ο έμπορος να κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς ορισμένο *κράτος μέλος* και όχι προς ορισμένη ομάδα καταναλωτών, οι οποίοι ομιλούν ορισμένη γλώσσα. Αντιθέτως, όσον αφορά τους ιστοτόπους σε ευρέως χρησιμοποιούμενη γλώσσα<sup>65</sup> ή σε γλώσσα η οποία είναι η επίσημη περισσοτέρων του ενός κρατών μελών<sup>66</sup>, δεν μπορεί να συναχθεί άνευ άλλου τινός ότι η δραστηριότητα του εμπόρου κατευθύνεται και προς άλλα κράτη μέλη από αυτό της έδρας του εμπόρου. Στην περίπτωση αυτή απαιτείται εκτίμηση βάσει του συνόλου των διαθέσιμων στοιχείων.

83. Αφετέρου, είναι κατά τη γνώμη μου ουσιώδες το αν σε έναν ιστότοπο στον οποίο χρησιμοποιείται ορισμένη γλώσσα είναι δυνατή

η αλλαγή γλώσσας. Το στοιχείο αυτό έχει σημασία διότι αποτελεί ένδειξη για το αν ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του και προς άλλα κράτη μέλη. Η δυνατότητα αλλαγής γλώσσας καταδεικνύει ότι ο έμπορος επιθυμεί τη σύναψη συμβάσεων και με καταναλωτές από άλλα κράτη μέλη<sup>67</sup>.

84. Πρέπει ακόμη να εξετασθεί αν ασκεί επιρροή η χρήση «ονομασίας τομέα πρώτου επιπέδου» (top-level domain) συγκεκριμένης χώρας<sup>68</sup>. Αντιθέτως προς την άποψη της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, φρονώ ότι το κριτήριο αυτό μπορεί να ασκεί επιρροή για να διακριβωθεί αν ένας έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς ορισμένο κράτος μέλος, πλην όμως πρέπει να ληφθούν υπόψη δύο στοιχεία. Αφενός, η ονομασία διαδικτυακού τομέα αποτελεί σαφή ένδειξη περί του ότι ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος που δηλώνεται με την ονομασία τομέα. Αν ο έμπορος —όπως για παράδειγμα η εταιρία Internationale Frachtschiffreisen Pfeiffer στην υπόθεση Pammer— δημιουργεί ιστότοπο με όνομα

63 — Βλ., σχετικώς, Nielsen, όπ.π. (υποσημείωση 20), σ. 317, σημείο 35, που υποστηρίζει ότι ιστότοπος στον οποίο χρησιμοποιείται η σουηδική γλώσσα απευθύνεται στη Σουηδία και όχι στην Ισπανία. Βλ., επίσης, Vasiljeva, K., «1968 Brussels Convention and EU Council Regulation no 44/2001: jurisdiction in consumer contracts concluded online», *European Law Journal*, αριθ. 1/2004, σ. 133.

64 — Στη νομική θεωρία βλ. Øren, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 690, που επισημαίνει επίσης το ζήτημα αυτό.

65 — Για παράδειγμα, η αγγλική.

66 — Για παράδειγμα, η γερμανική γλώσσα στη Γερμανία και στην Αυστρία.

67 — Για παράδειγμα, ιστότοπος Εσθονού εμπόρου στον οποίο χρησιμοποιείται η εσθονική γλώσσα, αλλά είναι δυνατή η αλλαγή γλώσσας προς τη φινλανδική, γεγονός που αποτελεί ένδειξη ότι ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του και προς τη Φινλανδία. Όσον αφορά το κριτήριο της γλώσσας, τίθεται το ζήτημα αν ο έμπορος, στον ιστότοπο του οποίου είναι δυνατή η αλλαγή της γλώσσας παρουσιάσεως προς τα αγγλικά, κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το σύνολο των λοιπών κρατών μελών, λαμβανομένης υπόψη της διαδεδομένης χρήσεως των αγγλικών ως ξένης γλώσσας. Κατά τη γνώμη μου, η δυνατότητα αλλαγής της γλώσσας που χρησιμοποιείται στον ιστότοπο προς τα αγγλικά συνιστά ισχυρή ένδειξη για το ότι ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το σύνολο των λοιπών κρατών μελών, πλην όμως το γεγονός αυτό δεν αρκεί αφεαυτού. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και άλλα κριτήρια κατά την εκτίμηση σχετικά με το αν έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς άλλα κράτη μέλη.

68 — Πρόκειται για τα ονόματα χωρών που καλούνται country-code top-level domain, όπως «.at», «.fr», «.de» ή «.co.uk».

τομέα «.de», αυτό συνεπάγεται κατ' ανάγκη ότι η δραστηριότητά της κατευθύνεται προς τη γερμανική αγορά. Αφετέρου, η χρήση ονομασίας διαδικτυακού τομέα ενός κράτους μέλους δεν αποκλείει την κατεύθυνση δραστηριότητας προς άλλο κράτος μέλος. Εάν, για παράδειγμα, ένας έμπορος δημιουργεί ιστότοπο με ονομασία τομέα «.de», ενώ άλλα κριτήρια αποδεικνύουν σαφώς ότι αυτός κατευθύνει τη δραστηριότητά του και προς άλλα κράτη μέλη, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητά του δεν περιορίζεται αποκλειστικά στη Γερμανία.

85. Το κριτήριο της ονομασίας διαδικτυακού τομέα κράτους μέλους θα έχει σημασία ιδίως όταν έμπορος με έδρα σε ορισμένο κράτος κάνει χρήση ονομασίας τομέα που παραπέμπει σε άλλο κράτος μέλος<sup>69</sup>. Αν, για παράδειγμα, έμπορος του οποίου η έδρα είναι στο Ηνωμένο Βασίλειο θέτει σε λειτουργία ιστότοπο με ονομασία τομέα «.es», καθίσταται πρόδηλο ότι κατευθύνει τη δραστηριότητά του (και) προς την ισπανική αγορά. Συναφώς, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι ορισμένοι έμποροι θέτουν σε λειτουργία πλείονες εθνικούς ιστότοπους με σκοπό τη διαφημιστική προώθηση της δραστηριότητάς τους: ο καταναλωτής οδηγείται μέσω διαδικτυακής πύλης προς τον ιστότοπο με ονομασία τομέα του κράτους μέλους της κατοικίας του. Στην περίπτωση αυτή, ο έμπορος κατευθύνει κατά κανόνα τη δραστηριότητά του, μέσω του ιστότοπου με ονομασία τομέα ορισμένου κράτους μέλους, αποκλειστικά προς το κράτος μέλος του οικείου ονόματος τομέα· πρέπει, πάντως, να κρίνεται ατομικά σε κάθε περίπτωση αν ο

έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς άλλα κράτη μέλη.

86. Ομοίως, η χρήση ονομασίας τομέα ουδέτερου που δεν παραπέμπει σε συγκεκριμένο κράτος<sup>70</sup> μπορεί να αποτελέσει ένδειξη για το ότι ο έμπορος δεν κατευθύνει τη δραστηριότητά του αποκλειστικά προς το κράτος μέλος της έδρας του, αλλά, αντιθέτως, και προς άλλα κράτη μέλη, πλην όμως το στοιχείο αυτό δεν αρκεί για να γίνει δεκτό ότι ο έμπορος αυτός κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το σύνολο των κρατών μελών. Στην περίπτωση αυτή πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη το περιεχόμενο του ιστότοπου του και να εκτιμηθεί επί τη βάση του συνόλου των κριτηρίων προς ποία κράτη μέλη ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του.

87. Πρέπει επίσης να εξετασθεί αν –όπως διατείνεται η Επιτροπή– πρέπει, κατά την εκτίμηση της κατευθύνσεως της δραστηριότητας, να ληφθεί υπόψη το είδος της δραστηριότητας που ασκεί ο έμπορος. Η Επιτροπή ισχυρίζεται, για παράδειγμα, ότι στην περίπτωση εμπορικής δραστηριότητας που ασκείται κατά κανόνα σε τοπικό επίπεδο η δραστηριότητα δεν κατευθύνεται προς άλλα κράτη μέλη. Δεν συμφωνώ με το επιχειρήμα αυτό. Ανεξαρτήτως του είδους δραστηριότητας, ένας έμπορος μπορεί να επιλέξει, για παράδειγμα, να πωλεί εμπορεύματα<sup>71</sup> ή να

70 — Για παράδειγμα «.com», «.net», «.org» ή «.eu».

71 — Για παράδειγμα, ακόμη κι ένας ζαχαροπλάστης ο οποίος κατά κανόνα παρέχει τις υπηρεσίες του σε συγκεκριμένη περιορισμένη γεωγραφικά περιοχή μπορεί να διαθέτει ορισμένα προϊόντα μέσω Διαδικτύου και να τα αποστέλλει στην αλλοδαπή.

69 — Βλ. σχετικώς, στη νομική θεωρία, Øren, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 690, υποσημείωση 105.

παρέχει υπηρεσίες<sup>72</sup> και σε καταναλωτές από άλλα κράτη μέλη. Συνεπώς, φρονώ ότι το είδος της δραστηριότητας δεν έχει καθοριστική σημασία.

88. Πρέπει επίσης να εξετασθεί αν ο έμπορος, μέσω των διαφόρων τεχνολογικών δυνατοτήτων που του παρέχει το Διαδίκτυο, επιδίωξε να πληροφορηθούν οι καταναλωτές συγκεκριμένων κρατών μελών την ύπαρξη της προσφοράς του για να συνάψουν, ως εκ τούτου, συμβάσεις μ' αυτόν. Στην περίπτωση αυτή εμπίπτουν, για παράδειγμα, οι εμπορικού χαρακτήρα σύνδεσμοι που εμφανίζονται κατόπιν αναζήτησεως μέσω μηχανής αναζήτησεως σε ορισμένο κράτος μέλος ή τα «παράθυρα» που εμφανίζονται άμα τη προσβάσει σε ιστότοπο εντός ορισμένου κράτους μέλους («παράθυρα» pop-up). Πρέπει ακόμη να διαπιστωθεί αν ο έμπορος απέστειλε, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, στους καταναλωτές ορισμένων κρατών μελών σύνδεσμο προς τον ιστότοπό του ή αν τους πρότεινε να συνάψουν εξ αποστάσεως σύμβαση, χωρίς να το έχουν ζητήσει οι καταναλωτές<sup>73</sup>. Σε περίπτωση αποστολής τέτοιων ηλεκτρονικών επιστολών, φρονώ ότι δεν έχει σημασία αν ο έμπορος γνώριζε σε ποιο κράτος μέλος κατοικεί ο καταναλωτής· εφόσον ο έμπορος αποστέλλει απρόσκλητα ηλεκτρονική επιστολή, πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να φέρει τον κίνδυνο να εναχθεί ή να πρέπει να εναγάγει σε οποιοδήποτε κράτος μέλος.

72 — Οι υπηρεσίες κομώσεως, για παράδειγμα, παρέχονται καταρχήν σε τοπικό επίπεδο, αλλά είναι εν πάση περιπτώσει δυνατό, σε περιορισμένη κλίμακα, ο παρέχων υπηρεσίες να έχει τακτικά πελάτες στην αλλοδαπή.

73 — Βλ. σχετικές Όπεν, όπ.π. (υποσημείωση 4), σ. 687.

89. Σημασία έχει επίσης αν ο έμπορος που διαθέτει ιστότοπο κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή με άλλα διαφημιστικά μέσα: εάν για παράδειγμα έχει καταχωρίσει τον ιστότοπό του σε κατάλογο ιστοτόπων ή αν έχει διαφημίσει τη δραστηριότητά του στον τύπο, στο ραδιόφωνο, στην τηλεόραση ή με άλλα μέσα. Στην περίπτωση αυτή εξυπακούεται ότι δεν πρόκειται για κατεύθυνση δραστηριότητας μέσω ιστοτόπου, αλλά αντιθέτως για κατεύθυνση της δραστηριότητας με άλλα μέσα, πλην όμως —όπως επισημάνθηκε<sup>74</sup>— το άρθρο 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001 εφαρμόζεται και στην περίπτωση αυτή.

90. Πρέπει τέλος να επισημανθεί ότι τα προ-παρετεθέντα κριτήρια δεν είναι εξαντλητικά και ότι, κατά την εκτίμηση του αν ο έμπορος κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς το κράτος μέλος της κατοικίας του καταναλωτή, πρέπει να ληφθεί υπόψη το σύνολο των κριτηρίων και όχι μόνον ορισμένα εξ αυτών.

γ) Δυνατότητα ρητού αποκλεισμού της κατευθύνσεως δραστηριότητας προς ορισμένα κράτη μέλη

91. Πρέπει, τέλος, να εξετασθεί εν συντομία το ζήτημα αν έμπορος μπορεί να δηλώσει

74 — Βλ. σημείο 66 και υποσημείωση 41 των προτάσεων αυτών.

ρητώς στον ιστότοπό του ότι δεν κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς ορισμένα κράτη μέλη ή ότι την κατευθύνει μόνον προς ορισμένα κράτη μέλη (disclaimer/αποποίηση ευθύνης)<sup>75</sup>. Το ζήτημα αυτό δεν εγείρεται ρητώς στις υπό κρίση υποθέσεις, διότι δεν υπήρχε τέτοια δήλωση στους ιστοτόπους των εμπόρων. Κατά συνέπεια, θα σκιαγραφήσω απλώς τις πιθανές κατευθυντήριες γραμμές για την επίλυση του, αρκετά σύνθετου, προβλήματος αυτού.

92. Πρώτον, αν εμμέσως γίνεται δεκτός ο αποκλεισμός (ή η επιβεβαίωση) της κατευθύνσεως της δραστηριότητας προς ορισμένα κράτη μέλη, για τον λόγο ότι ο έμπορος διαμορφώνει το περιεχόμενο του ιστοτόπου του με ορισμένο τρόπο, δεν υπάρχει λόγος να μη δοθεί στον έμπορο η δυνατότητα να αποκλείσει (ή να επιβεβαιώσει) ρητώς ότι κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς ορισμένα κράτη μέλη. Είναι συναφώς σημαντικό αν ο έμπορος συμπεριφέρεται πράγματι κατά τρόπο σύμφωνο με τις δηλώσεις του στον ιστότοπο. Εάν ο έμπορος δηλώνει στον ιστότοπο ότι δεν κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς συγκεκριμένα κράτη μέλη, πλην όμως συνάπτει στη συνέχεια συμβάσεις με καταναλωτές που κατοικούν σ' αυτά, δεν μπορεί να επικαλεσθεί ρητή δήλωσή του περί του ότι δεν κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς αυτά τα κράτη μέλη.

75 — Εκτός από τον ρητό αποκλεισμό της κατευθύνσεως της δραστηριότητας προς ορισμένα κράτη μέλη υπάρχει και η δυνατότητα του εμπόρου να αποκλείσει με τεχνικά μέσα την πρόσβαση των καταναλωτών εντός ορισμένων κρατών μελών στον ιστότοπό του. Βλ., στη νομική θεωρία, Nielsen, όπ.π. (υποσημείωση 20), σ. 317, σημείο 35 Gaudemet-Tallon, H., *Le juge compétent*, όπ.π. (υποσημείωση 33), σ. 227.

93. Δεύτερον, φρονώ ότι η άποψη ότι οι έμποροι πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να αποκλείουν ρητώς την κατεύθυνση των δραστηριοτήτων τους προς ορισμένα κράτη μέλη, πρωτίστως για να αποτρέπουν το ενδεχόμενο να ασκηθεί εναντίον τους αγωγή εντός των κρατών μελών αυτών, δεδομένου ότι το ενδεχόμενο αυτό τους αποθαρρύνει να ασκούν εμπορικές δραστηριότητες ηλεκτρονικά, δεν λαμβάνει υπόψη όλες τις παραμέτρους του ζητήματος.

94. Αφενός, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι μέχρι τούδε, στο πλαίσιο του δικαίου της Ενώσεως, έχει θεσπισθεί μεγάλος αριθμός νομοθετημάτων που καθιστούν ευχερέστερη την επίλυση των διασυνοριακών ένδικων διαφορών και την αναγκαστική εκτέλεση των αποφάσεων που εκδίδονται επί των υποθέσεων αυτών, όπως για παράδειγμα ο κανονισμός (ΕΚ) 861/2007 για τη θέσπιση ευρωπαϊκής διαδικασίας μικροδιαφορών<sup>76</sup>, ο κανονισμός (ΕΚ) 1896/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, για τη θέσπιση διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής πληρωμής<sup>77</sup> και ο κανονισμός (ΕΚ) 805/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, για τη θέσπιση ευρωπαϊκού εκτελεστού τίτλου για μη

76 — Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Ιουλίου 2007, για τη θέσπιση ευρωπαϊκής διαδικασίας μικροδιαφορών (ΕΕ L 199 της 31.7.2007, σ. 1). Βεβαίως, βάσει του άρθρου του 2, παράγραφος 1, το πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού περιορίζεται στις απαιτήσεις των οποίων η αξία, εκτός τόκων, δεν υπερβαίνει τα 2000 ευρώ και, επομένως, δεν έχει εφαρμογή στις υπό κρίση υποθέσεις. Φρονώ, πάντως, ότι ο κανονισμός αυτός έχει εφαρμογή στην πλειονότητα των διαφορών από συμβάσεις που συνάπτονται με καταναλωτές. Στην περίπτωση διαφορών όπου η αξία της απαίτησεως, εκτός τόκων, δεν υπερβαίνει τα 2000 ευρώ, η διαδικασία είναι ριζικά απλουστευμένη, δεδομένου ότι είναι κατά κανόνα γραπτή (το δικαστήριο που επλαμβάνεται της υποθέσεως βάσει του άρθρου 5, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού διεξάγει προφορική συζήτηση μόνον εφόσον το κρίνει αναγκαίο ή εφόσον ζητηθεί από διάδικο), ενώ δεν απαιτείται εκπροσώπηση των διαδίκων από δικηγόρο ή άλλον επαγγελματία νομικό (άρθρο 10).

77 — Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, για τη θέσπιση διαδικασίας ευρωπαϊκής διαταγής πληρωμής (ΕΕ L 399, σ. 1).

αμφισβητούμενες αξιώσεις<sup>78</sup>. ο κανονισμός 44/2001 περιλαμβάνει επίσης διατάξεις περί αναγνωρίσεως και εκτελέσεως δικαστικών αποφάσεων<sup>79</sup>. Οι κανονισμοί αυτοί σκοπούν να απλοποιήσουν και να επιταχύνουν την εκδίκαση των διασυνοριακών διαφορών, να μειώσουν τα σχετικά έξοδα<sup>80</sup> και να καταστήσουν δυνατή την ελεύθερη κυκλοφορία των διαταγών πληρωμής, των αποφάσεων, των δικαστικών συμβιβασμών και των συμβολαιογραφικών πράξεων<sup>81</sup>. Θεωρώ υπερβολικό τον φόβο ότι οι μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, απλώς και μόνον επειδή ενδέχεται να εναχθούν σε άλλο κράτος μέλος, θα επιλέξουν να μην ασκούν εμπορικές δραστηριότητες ηλεκτρονικώς και ότι θα πρέπει, συνεπώς, να τους επιτρέπεται να αποκλείουν ρητώς την κατεύθυνση της δραστηριότητάς τους προς συγκεκριμένα κράτη μέλη<sup>82</sup>.

95. Αφετέρου, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι λόγοι για τους οποίους ένας έμπορος επιθυμεί να αποκλείσει την κατεύθυνση της δραστηριότητάς του προς άλλα κράτη μέλη μπορεί να

78 — Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, για τη θέσπιση ευρωπαϊκού εκτελεστού τίτλου για μη αμφισβητούμενες αξιώσεις (ΕΕ L 143, σ. 15).

79 — Άρθρα 32 έως 56 του κανονισμού 44/2001.

80 — Βλ., σχετικώς, άρθρο 1 του κανονισμού 861/2007 και άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1896/2006.

81 — Όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των διαταγών πληρωμής, βλ. άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 1896/2006. Όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των αποφάσεων, των δικαστικών συμβιβασμών και των συμβολαιογραφικών πράξεων, βλ. άρθρο 1 του κανονισμού 805/2004. Όσον αφορά τους σκοπούς του κανονισμού 44/2001, βλ. δεύτερη αιτιολογική σκέψη του, στην οποία επισημαίνεται ότι «διαφορές μεταξύ των εθνικών κανόνων για τη δικαιοδοσία και την αναγνώριση των δικαστικών αποφάσεων δυσχεραίνουν την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς» και ότι απαιτείται, επομένως, «η θέσπιση διατάξεων σχετικά με την ενοποίηση των κανόνων σύγκρουσης δικαιοδοσίας στις αστικές και εμπορικές υποθέσεις καθώς και σχετικά με την απλοποίηση των διαδικασιών για την ταχεία και απλή αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων κρατών μελών που δεσμεύονται από τον ανά χείρας κανονισμό».

82 — Βλ., επίσης, Nielsen, όπ.π. (υποσημείωση 20), σ. 316, σημείο 30, που επισημαίνει κατ' ουσίαν ότι οι καταναλωτές επικινδύνουν μεγαλύτερη διάθεση να προβαίνουν σε αγορές μέσω Διαδικτύου εφόσον υφίσταται ευλπτη διαδικασία προστασίας – εάν για παράδειγμα έχουν τη δυνατότητα να αναγάγουν στο κράτος μέλος της κατοικίας τους,

είναι πολλοί και εξαιρετικά ποικίλοι και ότι οι λόγοι αυτοί μπορεί να δικαιολογούν τη δυνατότητα αποκλεισμού της κατευθύνσεως της δραστηριότητας προς άλλα κράτη μέλη. Ενδέχεται ο έμπορος να μην επιθυμεί να κατευθύνει τη δραστηριότητά του προς άλλα κράτη μέλη διότι διαθέτει τακτικούς και πιστούς πελάτες εντός του κράτους μέλους της έδρας του και δεν θέλει να διευρύνει τη δραστηριότητά του. Ίσως επιθυμεί να περιορίσει την εκ μέρους του παροχή υπηρεσιών αποκλειστικά εντός του κράτους μέλους της έδρας του, επειδή τα μεταφορικά έξοδα προς άλλα κράτη μέλη είναι πολύ υψηλά και άρα αυτή η διεύρυνση του πεδίου δραστηριότητας δεν θα είναι επικερδής για τον έμπορο. Ο έμπορος ενδέχεται να ακολουθεί τη σαφή εμπορική στρατηγική που συνίσταται στην αύξηση της ανταγωνιστικότητάς του σε συγκεκριμένη περιοχή –για παράδειγμα στις χώρες της Μπενελούξ– και, επομένως, επιδιώκει την ανεύρεση πελατών αποκλειστικά εντός της περιοχής αυτής. Η απόφαση όσον αφορά τον περιορισμό της κατευθύνσεως της δραστηριότητας δεν συνιστά επαγγελματική απόφαση την οποία πρέπει να μπορεί να λάβει ο ίδιος ο έμπορος, υπό την προϋπόθεση βεβαίως να είναι σύμφωνη με τις διατάξεις περί προστασίας του ανταγωνισμού; Είναι πραγματικά δυνατό να επιβληθεί στον έμπορο υποχρέωση να εμπορευείται δυναμικά με τους καταναλωτές άλλων κρατών μελών, αφαιρώντας του τη δυνατότητα να δηλώσει ρητώς στον ιστότοπό του προς ποία κράτη μέλη κατευθύνει τη δραστηριότητά του;

96. Τρίτον, το επιχείρημα της Λουξεμβουργιανής Κυβερνήσεως ότι η ρητή δήλωση στον ιστότοπο περί αποκλεισμού της κατευθύνσεως της δραστηριότητας προς ορισμένα κράτη μέλη μπορεί να αντιβαίνει στο άρθρο 20 της οδηγίας περί υπηρεσιών, το οποίο απαγορεύει τις διακρίσεις λόγω ιθαγενείας ή τόπου κατοικίας των αποδεκτών των

υπηρεσιών, πρέπει να εξετασθεί με προσοχή και επιφύλαξη.

97. Πρέπει αφενός –ανεξαρτήτως του ζητήματος κατά πόσον μπορεί να έχει εν προκειμένω εφαρμογή η οδηγία περί υπηρεσιών<sup>83</sup>– να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η οδηγία αυτή, όπως και ειδικότερα το άρθρο της 20, απευθύνεται στα κράτη μέλη. Επομένως, μπορεί μόνο να εξετασθεί αν αντιβαίνουν στο άρθρο αυτό οι εθνικές διατάξεις βάσει των οποίων επιτρέπεται η ρητή δήλωση σε ιστότοπο περί αποκλεισμού της κατευθύνσεως της δραστηριότητας προς ορισμένα κράτη μέλη.

98. Αφετέρου, πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το άρθρο 20, παράγραφος 2, της οδηγίας περί υπηρεσιών παρέχει τη

δυνατότητα να υπάρχουν διαφορετικοί όροι προσβάσεως στις υπηρεσίες, αναλόγως της ιθαγένειας ή της κατοικίας του αποδέκτη τους, στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι διαφορές αυτές δικαιολογούνται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων. Το άρθρο 20 της οδηγίας περί υπηρεσιών επιτρέπει συνεπώς την αντικειμενικώς δικαιολογημένη διαφορετική μεταχείριση, αναλόγως της ιθαγένειας ή του τόπου κατοικίας του αποδέκτη των υπηρεσιών, δικαιολόγηση που κρίνεται κατά περίπτωση<sup>84</sup>.

99. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι οι έμποροι πρέπει καταρχήν να έχουν τη δυνατότητα να δηλώνουν ρητώς στον ιστότοπο προς ποία κράτη μέλη κατευθύνουν τη δραστηριότητά τους ή όχι<sup>85</sup>, πρέπει δε σε κάθε περίπτωση να εξετάζεται, λαμβανομένων υπόψη των συγκεκριμένων περιστάσεων, αν η εξαίρεση

83 — Βάσει του άρθρου 3, παράγραφος 2, της οδηγίας περί υπηρεσιών, αυτή «δεν αφορά τους κανόνες του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, και ιδίως τους κανόνες που διέπουν το δικαίο που εφαρμόζεται στις συμβατικές και εξωσυμβατικές ενочές, συμπεριλαμβανομένων όσων εξασφαλίζουν ότι οι καταναλωτές επωφελοούνται από την προστασία που τους παρέχουν οι κανόνες περί προστασίας των καταναλωτών που προβλέπονται στη νομοθεσία περί καταναλωτών που ισχύει στο δικό τους κράτος μέλος». Βεβαίως, από τη διατύπωση του άρθρου αυτού θα μπορούσε να συναχθεί ότι δεν αφορά μόνον τις διατάξεις περί εφαρμοστέου δικαίου στις συμβατικές και εξωσυμβατικές ενочές, πλην όμως η Επιτροπή, στο έγγραφο με τίτλο «Εγχειρίδιο για την εφαρμογή της οδηγίας περί υπηρεσιών» ([http://ec.europa.eu/internal\\_market/services/services-dir/proposal\\_en.htm#handbook](http://ec.europa.eu/internal_market/services/services-dir/proposal_en.htm#handbook), σ. 15) επισημαίνει σχετικά με το άρθρο αυτό ότι η οδηγία δεν αφορά τη διεθνή δικαιοδοσία διότι αυτή διέπεται από τον κανονισμό 44/2001.

84 — Σημειώνεται ότι στην ενενηκοστή πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας περί υπηρεσιών μνημονεύονται ως παραδείγματα τέτοιων αντικειμενικών λόγων, μεταξύ άλλων, το επιπλέον κόστος λόγω αποστάσεως ή των τεχνικών χαρακτηριστικών των υπηρεσιών, τις διαφορετικές συνθήκες της αγοράς, όπως υψηλότερη ή χαμηλότερη ζήτηση που επηρεάζεται εποχικά, διαφορετικές περίοδοι διακοπών στα κράτη μέλη, διαφορετική τιμολόγηση ανταγωνιστών, και τον επιπλέον κίνδυνο λόγω της διαφοράς μεταξύ των διατάξεων του κράτους παροχής και τους κράτους εγκαταστάσεως.

85 — Στη νομική θεωρία, υπέρ της απόψεως αυτής, βλ., για παράδειγμα, Geimer/Schütze, όπ.π. (υποσημείωση 53), σ. 335, σημείο 38· Micklitz, H.-W., Rott, P., «Vergemeinschaftung des EuGVÜ in der Verordnung (EG) Nr. 44/2001», *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, αριθ. 11/2001, σ. 331· Beraudo, J.-P., «Actualité: le règlement (CE) du Conseil du 22 décembre 2000 concernant la compétence judiciaire, la reconnaissance et l'exécution des décisions en matière civile ou commerciale», *JurisClasseur procédure civile*, 2002, τόμος 52, σημείο 32· Fawcett, J.J., Harris, J.M., Bridge, M., *International Sale of Goods in the Conflict of Laws*, Oxford University Press, Οξφόρδη, 2005, σ. 501, σημείο 10.16.

αυτή είναι σύμφωνη (ή όχι) με τις διατάξεις του δικαίου της Ενώσεως.

### 3. Πρόταση

100. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων στα σημεία 51 έως 99 των προτάσεων αυτών, φρονώ ότι στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Rammer και στο μόνο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση Hotel Alpenhof πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι, προκειμένου να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα «κατευθύνεται», κατά την έννοια του

άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, δεν αρκεί η εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο του προσώπου που ασκεί εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα. Το εθνικό δικαστήριο πρέπει να κρίνει, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της υποθέσεως, αν το πρόσωπο που ασκεί εμπορική και επαγγελματική δραστηριότητα την κατευθύνει προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή. Οι ουσιώδεις παράγοντες για την εκτίμηση αυτή είναι ιδίως το περιεχόμενο του ιστοτόπου, η δραστηριότητα κατά το παρελθόν του προσώπου που ασκεί την εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα, η γλώσσα που χρησιμοποιείται στον ιστότοπο, το είδος της χρησιμοποιούμενης ονομασίας διαδικτυακού τομέα και η χρήση των δυνατοτήτων του Διαδικτύου και των λοιπών μέσων για διαφημιστικούς σκοπούς.

## VII — Πρόταση

101. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Oberster Gerichtshof ως εξής:

- 1) Σύμβαση σχετική με την οργάνωση ταξιδιού σε εμπορικό πλοίο, όπως αυτή της υπό κρίση υποθέσεως, συνιστά σύμβαση στο συνολικό τίμημα της οποίας περιλαμβάνονται οι δαπάνες ταξιδιού και καταλύματος, κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 3, του κανονισμού (ΕΚ) 44/2001, της 22ας Δεκεμβρίου 2000, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις.

- 2) Προκειμένου να γίνει δεκτό ότι η δραστηριότητα «κατευθύνεται», κατά την έννοια του άρθρου 15, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του κανονισμού 44/2001, δεν αρκεί η εντός του κράτους μέλους κατοικίας του καταναλωτή δυνατότητα προσβάσεως στον ιστότοπο του προσώπου που ασκεί εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα. Το εθνικό δικαστήριο πρέπει να κρίνει, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της υποθέσεως, αν το πρόσωπο που ασκεί εμπορική και επαγγελματική δραστηριότητα την κατευθύνει προς το κράτος μέλος κατοικίας του καταναλωτή. Οι ουσιώδεις παράγοντες για την εκτίμηση αυτή είναι ιδίως το περιεχόμενο του ιστοτόπου, η δραστηριότητα κατά το παρελθόν του προσώπου που ασκεί την εμπορική ή επαγγελματική δραστηριότητα, η γλώσσα που χρησιμοποιείται στον ιστότοπο, το είδος της χρησιμοποιούμενης ονομασίας διαδικτυακού τομέα και η χρήση των δυνατοτήτων του Διαδικτύου και των λοιπών μέσων για διαφημιστικούς σκοπούς.